

A Honismereti Szövetség 2005. évi közhasznú tevékenysége

A Honismereti Szövetség küldöttgyűlése 2005. február 22-i ülésén meghallgatta az írásos beszámolóik szóbeli kiegészítését a Szövetség 2005. évi munkájáról és a 2006. évi munkatervét. A küldöttek tudomásul vették, hogy a támogatások beszüklése és a megítelt pályázatok késedelmes kifizetése miatt a Szövetség anyagi helyzete rendkívül bizonytalan.

2005. ÉVI SZERVEZETI ÉLETÜNKET a Küldöttgyűlés által elfogadott terv szerint szerveztük:

A Szövetség Küldöttgyűlése megvitatta és elfogadta a 2005. évi munkáról készült közhasznú beszámolót és pénzügyi elszámolást, valamint a 2006. évi feladat- és költségtervet.

Az Elnökség az év folyamán négy alkalommal ülésezett a meghívóban megjelölt napirendek szerint. Az üléseken áttekintettük az országos és helyi szinten jelentkező feladatokat, előkészítettük, szakmai javaslatokkal segítettük a rendezvényeket. Az Elnökség tagjai tájékoztatást tartottak az általuk képviselt megyei egyesület két ülés között végzett munkájáról. Az ülésekről készült emlékeztetőt megküldtük az Elnökség és a Felügyelő Bizottság tagjainak.

A Honismeret folyóirat Szerkesztő Bizottsága hat alkalommal ülésezett az egyes számok anyagának összeállítására. Megvitattuk a közlésre szánt írásokat, a Honismereti Akadémia tematikus számát, a Baranya megyét bemutató tanulmányokat. Az Évfordulónaptár alapján megtervezttük a jeles évfordulókra emlékező írásokat – részben felkért szerzők, részben a beérkezett írások alapján. Megszerkesztettük a konferenciákon elhangzott előadások közlésre szánt anyagát, közzétettük szervezeti életünk híreit és az éves közhasznú beszámolót.

Két alkalommal kihelyezett ülésen vettek részt a szerkesztő bizottság tagjai. Első ízben április 12-én a Mezőtúron a Túri Fazekas Múzeum vendégei voltunk, ahol betekintést nyerhettünk a túri fazekasság történetébe, meglátogattuk a felújított múzeumot. Október 21–22-én pedig Sátoraljaújhelyen a Kazinczy Ferenc Múzeum vendégeiként állítottuk össze a soron következő szám anyagát, ezt követően pedig találkoztunk megyei, valamint határon túli helytörténészekkel, érdeklődő olvasókkal.

A **Tábori munkabizottság** forrásaink szűkössége és anyagi helyzetünk bizonytalansága miatt ez évben sajnos nem tudta támogatni a honismereti táborokat.

Az **Ifjúsági Bizottság** tagjai közreműködtek a „Hős Rákóczi népe...” történeti-, művelődéstörténeti vetélkedő területi és országos döntője forgatókönyvének összeállításában, a döntők lebonyolításában. Segítettek a X. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia előkészítésében, a Fejér Megyei Honismereti Egyesülettel közös megrendezésében.

Szakmai ad hoc bizottságok segítettek a rendezvények – elsősorban a Honismereti Akadémia – programjainak összeállításában, az előadók kiválasztásában, fölkerésében.

A **megyei egyesületek** alapszabályaiknak megfelelően tartották közgyűléseiket, elnökségi üléseiket, többször csatlakoztak a Szövetség országos rendezvényeihez. Az év folyamán megalakult a Nógrád Megyei Honismereti Egyesület, bírósági bejegyzése folyamatban van. (Korábban a megyei feladatokat is a Balassagyarmati Honismereti Kör látta el.)

Tagszervezeteink száma változatlanul 22, emellett három határon túli és két hazai társszervezettel működünk együtt.

ORSZÁGOS RENDEZVÉNYEINKET a feladattervnek megfelelően szerveztük.

Május 27-én a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel közös szervezésben Szegeden került sor a **határon túli kapcsolatok regionális konferenciájára**. A tanácskozáson Bács-Kiskun, Békés és Baranya megye honismereti vezetői mellett részt vettek a délvidéki Bácsország

Honismereti Egyesület tagjai, valamint temesvári civil szervezetek képviselői. A meglévő tapasztalatok ismertetése mellett áttekintettük a kapcsolattartás további lehetőségeit, tartalmi kérdéseit. Az egy napos program – az idő rövidege ellenére – igen tartalmas, eredményes volt, s a vendéglátók szívélyessége lehetővé tette a rendezvénynek helyet adó iskola megtekintését is.

A XXXIII. Országos Honismereti Akadémiát a Baranya Honismereti Egyesülettel közösen június 27 – július 1. között szerveztük Pécsen. Előadások hangzottak el gróf Batthyány Kázmér életútjáról évfordulója kapcsán. Módszertani kérdésként nagyszerű előadók közreműködésével áttekintettük az irodalmi és történelmi évfordulók nemzettudatot formáló szerepét, valamint a megyében élő nemzetiségi honismereti tevékenységét. Jelentős segítséget kaptunk a város és a megye közgyűjteményeinek munkatársaitól a program alakításában, megvalósításában, a megye és a város nevezetességeinek bemutatásában. A 165 hazai és határon túli résztvevőnek nagy élményt nyújtottak a tartalmas szakmai programok, a megye kulturális értékeit bemutató tanulmányutak, a házigazda egyesület tagjainak mindenre kiterjedő figyelme, kedvessége. Az Akadémia megrendezéséhez jelentős szakmai és anyagi támogatást kaptunk a Baranya Megyei Közgyűléstől és Pécs Város Önkormányzatától.

A határon túli kapcsolatok országos konferenciáját a tervezett májusi időpont helyett november 11-12-én Békéscsabán a Karácsony János Megyei Honismereti Egyesülettel közösen szerveztük meg. Hat hazai határ menti megye képviselője mellett Délvidékről (Szabadka, Horgos), Romániából (Temesvár, Arad és Nagyvárad) voltak jelen a honismereti munka képviselői. A résztvevők aktivitásának köszönhetően széles körű áttekintést kaptunk munkájukról, a tapasztalatok továbbadásának, a közös feladatok elvégzésének lehetőségeiről. Köszönet a Békés Megyei Egyesület nagyszerű szervező munkájáért, a kedves fogadtatásért.

A tervezett V. Országos Iskola és Honismeret Konferencia megrendezésére anyagi támogatás hiányában ez évben nem tudtunk vállalkozni.

Az IFJÚSÁGOT mozgósító törekvéseink rendezvényei:

Folytattuk a 2004–2005. évre meghirdetett „Hős Rákóczi népe...” történeti-művelődéstörténeti vetélkedőt. Február 19-én négy helyszínen (Aszód, Békéscsaba, Székesfehérvár és Zalaegerszeg) hatvanöt csapat részvételével négy megyei egyesület szervezte meg a területi döntőt. Kolozsváron pedig a tizenöt erdélyi csapatnak összevont megyei-területi döntőt szervezett a Kőváry László Honismereti Kör. Az országos döntőbe tizenkét hazai, két erdélyi és egy kárpátaljai csapat jutott tovább (utóbbi sajnos útlevel problémák miatt nem tudott eljönni). Résztételükkel Sárospatakon a Rákóczi Vármúzeumban szerveztük az országos döntőt a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Egyesület közreműködésével. A legjobb három csapat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma különdíjaként élményekben gazdag jutalomúton vett részt a Rákóczi emlékek-emlékhelyek nyomában Borsod megyében és Kassán. A többi csapat a Nemzeti Múzeum és a Szövetég értékes könyvjutalmaiban részesült.

A X. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiát az őszi iskolai szünet idejére, november 3-6-ára helyeztük át a korábbi szeptemberi időpontról, így tudtuk megfelelően megoldani a szállást és étkezést. A szervezőmunka zömét a Fejér Megyei Honismereti Egyesület vállalta a Megyei Művelődési Központtal közösen – köszönet érte! A diákok által előző évben javasolt témát – az uradalmak társadalmi, gazdasági élete – dolgoztuk föl. Három felnőtt előadót követően 20 diák korreferátumát hallgattuk meg zömében a témához kapcsolódva, de egyéb kutatási témák is megvitatásra kerültek. A tanulmányút keretében egy Alcsútdobozhoz tartozó még „élő” majorságot, az Arborétumot és a helytörténeti gyűjteményt néztük meg, ahol az alcsútdobozai Honismereti Kör látott vendégül bennünket Román Károly tanár úr közreműködésével megemlékeztünk Vörösmarty Mihály halálának százötvenedik évfordulójáról, a városnézés keretében koszorút helyeztünk el a költő szobránál.

Szövetségünk folyóiratát, a HONISMERET-et hat alkalommal jelentettük meg 1100 példányban, 7-9 nyomdai ív terjedelemben (a 3. tematikus akadémiai számot 1300 példányban). Az előfizetők száma 715 volt, az árusítást vállaló könyvesboltokban 40–45 példány fogyott el számonként. A szerzők, szerkesztők egy-egy tiszteletpéldányt kaptak, a rendezvényeinken pedig ajándékba adtuk a lapot.

Rendezvényeinkhez pályázatok útján támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési Kuratóriumától, társzervektől és intézményektől. Működésünket a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

és a Nemzeti Civil Alap, lapunk megjelentetését pedig a Nemzeti Kulturális Alapprogram Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatta. Anyagi gondjainkat az okozta, hogy a megítélt összegeket jóval a rendezvények után kaptuk meg, illetve azok egy része még ma sincs a számlánkon. Ezért az Alapítványunktól kölcsön vett pénzt használtuk fel a számlák kifizetésére.

Megyei egyesületeink 2005-ben is igen sokrétű, tartalmas munkát végeztek. A közösen szervezett rendezvényeken kívül helyi konferenciákat, honismereti napokat, évfordulós megemlékezéseket szerveztek, több helyen határ menti kapcsolataik ápolására is felhasználva a programokat. Összefogói, szervezői voltak az országos vetélkedő helyi, területi döntőinek. Több megyében hagyománya van a megyei honismeret-helytörténeti vetélkedőnek általános és középiskolás diákok részvételével, a táborokat pedig anyagi támogatásunk híján is segítettek megszervezni. Munkájuk révén több ezer felnőttel és diákkal kerültünk alkalmi kapcsolathoz, amelyért valamennyi közreműködőnek, segítőnek, egyesületeink valamennyi tagjának köszönetet mondunk.

Budapest, 2006. február 15.

Bartha Éva
titkár

M é r l e g
Egyszeres könyvvitelt vezető egyéb szervezetek közhasznú egyszerűsített
beszámolójának mérlege

2005. év

Sorszám	Tétel megnevezése	adatok ezer Ft-ban	
		Előző évek	Előző év helyesb. Tárgyév
1.	A. Befektetett eszközök (2 – 4 sorok)	734	531
2.	I. IMMATERIÁLIS JAVAK		
3.	II. TÁRGYI ESZKÖZÖK	734	531
4.	III. BEFEKTETETT PÉNÜGYI ESZKÖZÖK		
5.	B. Forgóeszközök (6 – 9 sorok)	428	262
6.	I. KÉSZLETEK		
7.	II. KÖVETELÉSEK	68	117
8.	III. ÉRTÉKPAPÍROK		
9.	IV. PÉNZESZKÖZÖK	360	145
10.	ESZKÖZÖK (AKTÍVÁK) ÖSSZESEN (1. + 5. sor)	1.162	793
11.	C. Saját tőke (12 – 16 sorok)	1.112	-1.607
12.	I. INDULÓ TŐKE / JEGYZETT TŐKE		
13.	II. TŐKEVÁLTOZÁS / EREDMÉNY	2.659	1.111
14.	III. LEKÖTÖTT TARTALÉK		
15.	IV. KÖZH. TEVÉK. TÁRGYÉVI EREDMÉNYE	- 1.547	-2.718
16.	V. VÁLLALK. TEV. TÁRGYÉVI EREDMÉNYE		
17.	D. Tartalék		
18.	E. Céltartalék		
19.	F. Kötelezettségek (20 – 21 sorok)	50	2.400
20.	I. HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK		2.400
21.	II. RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK	50	
22.	FORRÁSOK (PASSZÍVÁK) ÖSSZESEN (11. + 17. + 18. + 19. sor)	1.162	793

E r e d m é n y l e v e z e t é s
Egyszeres könyvvitelt vezető egyéb szervezetek közhasznú egyszerűsített
beszámolójának eredménylevezetése

2005. év

adatok ezer Ft-ban

Sorszám	Tétel megnevezése	Előző évek	
		Előző év	helyesb. Tárgyév
1.	A. Összes közhasznú tevékenység bevétele (I.+II.)	16.043	11.813
2	I. PÉNZÜGYILEG RENDEZETT BEVÉTELEK (1.+2.+3.+4.+5.+6.)	16.043	11.813
3.	1. Közhasznú célú működésre kapott támogatás	848	241
4.	a) alapítótól		
5.	b) központi költségvetéstől		
6.	c) helyi önkormányzattól	700	200
7.	d) társadalombiztosítástól		
8.	e) egyéb	148	41
9.	2. Továbbutalási céllal kapott	900	1.000
10.	3. Pályázati úton elnyert támogatás	10.940	7.696
11.	4. Közhasznú tevékenységből származó bevétel	3.294	2.866
12.	5. Tagdíjból származó bevétel		
13.	6. Egyéb bevétel	61	10
14.	II. PÉNZBEVÉTELT NEM JELENTŐ BEVÉTELEK		
15.	B. Vállalkozási tevékenység bevétele (1.+2.)		
16.	1. Pénzügyileg rendezett bevételek		
17.	2. Pénzbevételt nem jelentő bevételek		
18.	C. Tényleges pénzbevételek (A./I.+B./1.)	16.043	11.813
19.	D. Pénzbevételt nem jelentő bevételek (A./II.+B./2.)		
20.	E. Közhasznú tevékenység ráfordításai (1.+2.+3.+4.)	17.733	14.688
21.	1. Ráfordításként érvényesíthető kiadások	17.277	14.172
22.	Ebből: továbbutalt támogatás	900	1.000
23.	2. Ráfordítást jelentő eszközváltozások		
24.	3. Ráfordítást jelentő elszámolások	313	359
25.	4. Ráfordításként nem érvényesíthető kiadások	143	157
26.	F. Vállalkozási tevékenység ráfordításai (1.+2.+3.+4.)		
27.	1. Ráfordításként érvényesíthető kiadások		
28.	2. Ráfordítást jelentő eszközváltozások		
29.	3. Ráfordítást jelentő elszámolások		
30.	4. Ráfordításként nem érvényesíthető kiadások		

E r e d m é n y l e v e z e t é s
Egyszeres könyvvitelt vezető egyéb szervezetek közhasznú egyszerűsített
beszámolójának eredménylevezetése

2005. év

adatok ezer Ft-ban

Sorszám	Tétel megnevezése	Előző évek	
		Előző év	helyesb. Tárgyév
31.	G. Tárgyévi pénzügyi eredmény ($\pm 1.\pm 2.$)	- 1.377	- 2.516
32.	1. Közhasznú tevékenység tárgyévi pénzügyi eredménye (A./I.-E./1.-E./4.)	- 1.377	- 2.516
33.	2. Vállalkozási tevékenység tárgyévi pénzügyi eredménye (B./I.-F./1.-F./4.)		
34.	H. Nem pénzben realizált eredmény ($\pm 1.\pm 2.$)	- 313	- 359
35.	1. Közhasznú tevékenység nem pénzben realizált eredménye (A./II.-E./2.-E./3.)	- 313	- 359
36.	2. Vállalkozási tevékenység nem pénzben realizált eredménye (B./2.-F./2.-F./3.)		
37.	I. Adózás előtti eredmény ((B./1.-F./1.) \pm H./2.)		
38.	J. Fizetendő társasági adó		
39.	K. Tárgyévi eredmény	- 1.547	- 2.718
40.	1. Közhasznú tevékenység tárgyévi eredménye ((A./I.+A./II.) - (E./1.+E./2.+E./3.)) - 1.547		- 2.718
41.	2. Vállalkozási tevékenység tárgyévi eredménye (I.-J.)		

TÁJÉKOZTATÓ ADATOK

42.	A. Pénzügyileg rendezett személyi jellegű ráfordítások	1.751
43.	1. Bérköltség	1.436
44.	ebből: - megbízási díjak	1.436
45.	- tiszteletdíjak	-
46.	2. Személyi jellegű egyéb kifizetések	132
47.	3. Bérjárulékok	183
48.	B. Pénzügyileg rendezett anyag jellegű ráfordítások	404
49.	C. Értécsökkenési leírás	359
50.	D. Pénzügyileg rendezett egyéb jellegű ráfordítások	12.174
51.	E. A szervezet által nyújtott támogatások (pénzügyileg rendezett)	-
52.	F. Tárgyévi, APEH által kiutalt SzJA 1% összege	41

2005. évben pénzügyileg megkapott támogatások felhasználása

adatok ezer Ft-ban

Felhasználási cél	2005. évi pénzügyi ráfordítások	2005. évben pénzben kapott támogatások
Honismeret folyóirat	5.323	3.800
XXXIII. Orsz. Honismereti Akadémia	4.397	950
X. Orsz. Ifj. Honismereti Akadémia	821	300
„Hős Rákóczi népe” – vetélkedő	1.311	500
Egyéb rendezvények, célok <i>összesen</i>	1.477	2.337
<i>ebből:</i>		
– Tárgyi eszköz beszerzés	157	200
– Orsz. Konf. – Határon túli kapcs.	204	—
– Region. Konf. – Határon túli kapcs.	37	—
Kiadv. Szerk. Konf. (2004. évi rendezvényre felh.)	—	50
Összesen:	13.329	7.937
Közvetített támogatás (Bácsország lapra)	1.000	1.000
ÖSSZESEN:	14.329	8.937

A Honismereti Szövetség elnökségi ülése, 2006. február

Péter László nyolcvan éve

Barátai, tisztelői nagy számban, több ünnepi alkalommal is köszöntötték *dr. Péter Lászlót*, a Szegedi Tudományegyetem professzorát nyolcvanadik születésnapja alkalmából. A Somogyi-könyvtár, a Szegedi Nemzeti Színház, a szőregi fiókkönyvtár egyaránt szinte tüntetően megtelt a januári megemlékezéseken; a város polgármestere, két országgyűlési képviselő, az irodalomtörténet, a néprajz és a művelődéstörténet professzorai méltatták a kiváló tudós életművét, interjút közöltek vele az újságok, megszólaltatta őt a közszolgálati rádió. Aki a köszöntéseknek tanúja lehetett, elgondolkozhatott az ünnepelt titkán. Vajon mi vonzza az érdeklődőket, mi váltja ki az osztatlan elismerést? Kézenfekvő a válasz: nem csupán a tisztaság, hanem elsősorban a bámulatos teljesítmény.

Könyvszekrényemben egész polcot foglalnak el Péter László könyvei, s azt is főhajtásra készíti ez a munkásság, aki csupán futó pillantást vet rájuk. Aki viszont azt is tudja, milyen küzdelmes volt az életút, mennyi akadály tornyosult – politikai okokból, emberi kicsinyességből és rosszindulatból – a kiváló tehetségű és nagy szorgalmú ember pályáján, az tudja felmérni az életmű jelentőségét. A tehetség és a szorgalom mellett erős alapokon nyugvó elkötelezettség, szilárd erkölcsi tartás, szívós munkabírási, kiváló szellemi és fizikai erőnlét kellett ahhoz, hogy a fontos művek megszülethessenek. A nyelvészként indult ifjút nemcsak a sokoldalú érdeklődés, hanem a lehetőségek szorítása és a kihívások vonzása is arra kényszerítette, hogy a folklórnak, az irodalomtörténetnek, a filológiának, a művelődéstörténetnek és a helyismeretnek egyaránt művelője legyen. Ezzel azonban csak Péter László munkásságának tág spektrumát jeleztük, s nem indokoltuk elismertségét. Műveinek értéke abban rejlik, hogy velük mércét állít olvasóink, követőink. A tények, az adatok tiszteletét állítja a valóság állapot nélkülöző célzatos koncepciókkal szembe, szintézisei alapos tárgy tudásra épülnek. A búvárlat, a forrásfeltárás, a mikrofilológia fáradtságos, időigényes feladatát vállalta lett szakterületeinek elismert kutatója, új ismeretek felszínre hozója, életművek újraértékelője. Népszerűségének kétségtelenül indokolt magyarázata Szeged iránti érdeklődéséből is levezethető, hiszen már életében elfoglalta helyét azoknak a rangos tudósoknak a sorában, akik „a szerette város” arcáról, történetéről, népéről a legtöbbet tudtak és közvetítettek. Nem félek kimondani: Péter László műveivel már életében odakerült a szőregi panteonba Móra Ferenc és Bálint Sándor mellé.

A 80. születésnapon talán nincs szükség arra, hogy tételesen áttekintsük a megtett út eseményeit, a mostanáig megjelent 48 kötet tematikáját. Arra azonban emlékeztetnünk kell, hogy a szép reményekkel, népi elkötelezettséggel induló bölcsész már pályájának elején beleütközik a szektás politika betonkorlátjába, 56 miatt a börtönt is megjárja, s megbélyegzettként, háttérbe szorítva kell újra meg újra bizonyítania szellemi teljesítőképeségét. Karcagi és makói múzeumi munka, szegedi könyvtárosi tevékenység közben készülnek a művek, s csak a nyugállományba kerülés előtt kínálkozik újra lehetőség, hogy egyetemi tanárként hathasson a jövőendő értelmiségre. Péter László emberi nagysága épp abból látható leginkább, hogy noha munkakörülményei és lehetőségei sohasem kényeztették el, mindig céltudatosan dolgozott, folyamatosan értékeket tárt fel és adott tovább, megteremtette tehát a maga katedráját a legnehezebb időkben is. Aki Kálmány Lajost, Tömörkény Istvánt, Juhász Gyulát, Móra Ferencet, József Attilát, Bálint Sándort meg akarja ismerni, nem nélkülözheti Péter László róluk szóló tanulmányait. Aki Szeged kultúrhistoriájában, Szőreg történetében szeretne elmélyülni, csak Péter László eredményeinek segítségével juthat célba. S örömmel gondolunk arra, hogy – noha a tudós azt hangoztatja: „napjaim meg vannak számlálva” – megadatik számára a természetes betakarításának lehetősége; az utóbbi öt esztendőben tucatnyi könyvben jelentek meg egybegyűjtve a periodikákban megjelent korábbi írások, egyre teljesebben bontakozik ki előttünk az imponáló életmű.

Péter László még a saját születésnapján is ajándékokkal lepi meg az öt köszöntőket. Két új kötettel gyarapodott megint műveinek sora. A *Tiszatáj* című folyóirat – amelynek indulásánál Péter László maga is bábáskodott – 216 oldalas szép kiállítású kötetben *Népköltészet és irodalom* címmel adta ki illusztris szerzőjének a magyarságtudományal, a folklórral, a népismerettel, motívumkutatással foglalkozó válogatott tanulmányait. E könyv a magyar honismereti irodalom becses műve. Barna Gábor, a szegedi egyetem néprajzi tanszékének vezetője – aki a születésnapon méltatta ezt a kötetet – joggal állítja ezekről a tanulmányokról, hogy: „Szerzőjüket a széles körű érdeklődés, nagy lexikális tudás és olvasottság jellemzi. Nyitottság a prob-

lémák iránt, összefüggések felismerése, kritikus hangvétel, az irodalom és népköltészet, a magas és a népműveltség összefüggéseinek keresése. A társadalmi valóság iránti érzékenység, aggodás a műveltség állapotáért és jövőjéért." A most egybegyűjtve megjelentett írások közül a legrégebbek 1947-ben és 1948-ban keletkeztek, több íródott 1956-ban, illetve az 1960-as, 1970-es években, a legfrissebb 1993-ból való. Egyfelől azt látjuk tehát, hogy e tematika kezdettől fogva vonzotta Péter Lászlót, másfelől azonban azt érzékeljük, hogy nem bontakozhatott ki ilyen irányú munkássága a teljes gazdagságában. Utóbbit nem a szerzői adottságok, hanem a külső körülmények gátolták. A hungarológia tudományára egy időben gyanakodva tekintett a hatalom, a folklór és a néprajz tudományos művelésétől pedig hivatali kötelezettségek térítették Péter Lászlót az irodalomtörténeti hagyomány vizsgálata felé. Ez a most kiadott kötet azért jelentős, mert új színeivel felfedezésekhez vezet el a szerző munkássága iránt érdeklődőket, s igazolja, hogy a folklór vonatkozásában is figyelniük kell mondanójára.

Szeged díszpolgára emellett *A Város cselédje* címmel gyűjtötte egybe újabb tanulmányait, amelyekkel ismételtelen igazolja utószavának igazát: „írásaimmel, munkásságommal, csaknem egész életművemmel Szegedet szolgáltam”. A több mint 400 oldalas könyv voltaképpen három év (2003-2005) termése, s jól bizonyítja azt, hogy továbbra is tevékenyen alkotó ember a szerző, aki a maga felkészültségével, szellemi frissességével példát ad a nála fiatalabbaknak. Az írások elrendezése jelzi a tematikai irányultságot. „Emlékek” címmel olyan szegedi témájú jelenségekről szól, amelyek különösen közel állnak hozzá: a ferencesekről, akiknek Szeged életében oly fontos szerepük volt; egy nevezetes épületről; az egyik helyi újság fordulópontjairól; az egyetemisták és főiskolások szervezkedésének előtörténetéről. Még közelebb jutunk a Péter Lászlót foglalkoztató szellemi világhoz, ha az „Örökhangyók” című ciklus írásait olvassuk el, hiszen Szeged művelődéstörténetének főszereplőivel találkozunk újra meg újra, ezúttal az irodalom és a néprajz nagy alakjaival. „Kortársaim” a címe a harmadik témakörnek, s a névsor ugyancsak imponáló: Németh Lászlótól az 56-os vértanún, Brusznai Árpádon át a mai pályatársakig feszül az ív. Külön csoportot alkotnak a szűkebb lakóhely, Szőreg utcáival és embereivel foglalkozó közlemények, amelyeknek sora a nemrég elvesztett feleség pályaképevel zárul, s ebben érezzük meg leginkább a küzdelmes és tartalmas élettől való búcsúzás hangjait. A kötet a szerző nyelvápolási nézeteit összefoglaló érdekes tanulmánnyal zárul.

Péter László Babits Mihály borulató sorait idézi új könyve mottójaként: *„Ami betűl ágam írt a porba, / a tavasz sárvice elsodorja”*. A 80 éves ember kesernyés válaszára ez a mondat. Pedig ha a Péter László által alkotott művek sorára nézünk, meggyőzhetnek bennünket arról, hogy eredményei kitörülhetetlenül beépülnek a magyar honismereti tudatba, fáradozásának gyümölcssei akkor is megkerülhetetlenek maradnak, ha a múlt idő újabb termést hoz majd. Emellett van Péter László tisztelőinek egy további reménységük, mert ez az alkotói pálya még korántsem zárult le. A szerző jó egészségben, szellemi erőinek teljes birtokában alkot, további művek várhatók még a szőregi, Szerb utcai műhelyből. Isten éltesse tehát az ünnepeket, adjon neki további munkakedvet, ajándékozza meg ezután is az alkotás örömeivel! Sokan tekintenek elismeréssel a Péter László által megtett útra és egyúttal várokozással további ajándékok iránt. Új könyvét a tudós azzal indította útjára: *„mióta magam maradtam, készülök a halálra”*. Ha szabad a csak néhány évvel ifjabb kortársnak Babitsól egy másik mottót ajánlania, ezt üzenhetjük az örökifjú Péter Lászlónak: *„meghalni bűn, ne mondj le semmiről: / minden vágyad az Isten szava benned / mutatva, hogy merre rendelte mened”*.

Kováts Dániel

Dr. Juhász Antal hetvenéves

Juhász Antallal 1951-ben ismerkedtem meg, amikor fölvettem a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumba. Ő akkor már harmadikos volt. Megismerkedésünket elősegítette, bár két év kanyar után vettem föl a középiskolába, volt osztálytársaim, barátaim jelentős részével járt együtt. Közvetlensége imponáló volt. Azt tudtam, hogy Sándorfalván lakik, hogy szülei pedagógusok, de azt akkor nem, hogy nyaranta, mint kisegítő postás kerékpárral járja a tanyákat. Valószínűleg akkor még nem gondolta, hogy ez a tanyajárás egész életében elkíséri.

A gimnázium elvégzése után a szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-történelem szakos tanári diplomát. Egyetemi tanulmányai során Bálint Sándor néprajzi előadásait is hallgatta. Az egyetemi tanulmányok befejezése után 1957 augusztusától a szegedi Móra Ferenc Múzeumban néprajzos. Múzeumi munkája során a Néprajzi Osztály vezetője, majd tudományos igazgatóhelyettes lett. Múzeumi munkája során a kihalóban lévő népi kismesterségekkel foglalkozott. Többször megfordul édesapám szitakötő műhelyében is. Több kismesterséget bemutató néprajzi filmnek volt munkatársa. Közülük *A bocskoromon van egy ták*, a szegedi utolsó bocskorosról szóló filmet emelem ki. Fő munkássága a Szeged környéki faluk és tanyák kutatása, ezen belül is a népi építészet és a migráció a jelentős. Fontos szerepet vállalt az ópusztataszeri Történelmi Emlékparkban levő Skanzen kialakításában.

1991 júliusában, miután már hosszabb ideje meghívott előadó a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén, tanszékvezetőnek nevezték ki, amely főladatot 1998-ig látta el. Kinevezése után indult meg a Néprajzi Tanszék fejlesztése, aminek eredményeként a néprajz önálló tan-

szakká vált. 1995-ben egyetemi tanárrá habilitálták. Ebben az időszakban fő kutatási területe a migráció vizsgálata a Délalföldön. Jelenleg mint óraadó tanít.

Tudományos munkásságának részletes ismertetésére itt nincs lehetőség, csak azt említem meg, hogy a 2001-ben megjelent bibliográfiájában 318 tétel szerepel. Munkásságából elsőként a példaként használt két kötetét emelem ki, az 1971-ben megjelent *Tápé monográfiát* és az 1990-ben megjelent *Csongrád megye népművészete* című műveit.

Egyetemi doktorátust *Régi vízi élet és kihalt szegedi faiparágak* című tanulmányával 1961-ben Szegeden Bálint Sándornál szerzett. Kandidátusi értekezését 1986-ban védte meg *Szeged környékének településrajza és népi építésze* tárgykorben. Egyetemi magántanári habilitációs vizsgáját 1995-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen védte meg *Migráció és település a Duna-Tisza közén a XIX–XX. században* című magyar nyelvű és *A kézművesség szerepe a falvak és a mezővárosok társadalmában* című francia nyelvű előadásával. 2003-ban megvédett disszertációjával megkapta az akadémiai doktori fokozatot.

A honismereti mozgalom 1960-ban kezdődő kibontakozásától közreműködött a Csongrád megyei honismereti munka szakmai irányításában. A Csongrád Megyei Honismereti Bizottságnak megalakulásakor titkára, majd elnöke. A rendszerváltás után 1991-ben megalakuló Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek 1991–2000 között elnöke, majd tiszteletbeli elnöke. A Honismereti Szövetségnek 1991–1993 között alelnöke.

Szakmai tanácsaival, előadásaival jelentős segítséget nyújtott, és még jelenleg is nyúlt a megye honismereti szakköreinek, önkéntes néprajzi, helytörténeti, honismereti gyűjtő- és földgogozó munkát végzőknek. Honismereti munkáját a Honismereti Szövetség 1997-ben a Bél Mátyás plakettel ismerte el.

Születésének hetvenedik évfordulójára volt munkahelye, a Móra Ferenc Múzeum *Határjáró* címmel tanulmánykötettel és néprajzi fotóiból rendezett *Házak, munkák, emberek* című kiállítással, 2005. október 4-én ünnepelte a 70 éves Juhász Antalt.

A honismerettel foglalkozó barátainak népes tábora nevében kívánunk hosszú életet, ahogy szokták mondani: százhusz évig élj, és tovább is dolgozzál és segítsd a honismerettel, néprajzzal foglalkozó embereket.

Bogdán Lajos

Csáky Károly ünnepe a rétsági könyvtárban

A helytörténet, a Felvidék iránt érdeklődők, valamint az író barátai találkoztak Rétságon. Csáky Károly, az Ipolyságon élő termékeny kutató, kiváló költő negyvenéves alkotói jubileumát ünnepelték. Nem idegenként érkezett a nyugat-nógrádi kisvárosba, hisz több alkalommal járt már itt köteteivel, verseivel, sőt írásai gazdagítják a helyi Spangár András Irodalmi Kör antológiáját is.

Az ünnepelt helytörténészt dr. Hála József, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének egyetemi adjunktusa köszöntötte a rétsági könyvünnepen. Mint mondta, Csáky Károlynak ezidáig megjelent könyvei, majd másfél ezer tanulmánya és cikke széleskörű érdeklődésről és tájékozottságról tanúskodnak. Otthonosan mozog a helytörténet, az irodalomtörténet és a néprajz területén, közölt és közöl verseket, esszéket, publicisztikai, pedagógiai és közművelődési dolgozatokat. A különféle műfajokban megfogalmazott írások többsége meggyezik abban, hogy a szülőföldről, a történelmi Hont megyéről, az Ipoly mentéről és a Börzsöny vidékéről szólnak. Amikor levéltárak és könyvtárak csendjében búvároznak, amikor néprajzi gyűjtőútjain jegyzetel és fényképez, amikor íróasztala felett töpreng, vagy amikor pedagógusként és közéleti emberként a katedráról beszél, különböző tudományos és ünnepi rendezvényeken előadást tart, ugyanaz hajtja őt: a szülőföld minél alaposabb megismerésének vágya és megismertetésének önként vállalt szolgálata.

Csáky Károly így vall munkájáról egyik korai kötetében: *„Örülök annak, hogy amatőr néprajzkutatóként elődeimnek, szülőfalumnak, szülőföldemnek örök adósa lehetek. Hogy visszaadhatom nekik, illetve utódaiknak azt, amit tőlük kaptam. Hogy megismerhettem őket, s hogy megismertethetem hagyományainkat felnövekvő nemzedékünkkel, a még magyarul író és olvasó diákjainkkal. Mert valójában csak azt szerethetjük, amit ismerünk. Az önismeret és az önbecsülés pedig kötődéseinket erősítheti. Kötődéseinket önmagunkhoz, közösségünkhöz, nemzeti kisebbségünkhöz, nemzetünkhöz és anyanyelvünkhöz.”*

Munkálkodásának iránytűjeként a honti példaképek szolgálnak: Szeder Fábián, s a jeles előd: Ipolyi Arnold, akinek mottóként idézi is sorait műveinek elő-, vagy utószavában. *„A népről, mely múltja emlékeit nem képes méltányolni, amely azokat nem ismeri, jelentőségüket nem érti. Művészetüket nem képes többé élvezni, el lehet mondani, hogy nem ismeri múltját, sem eredetét és fejlődését, nem bírja annak folytonosságát, nem ismeri saját magát. Azon nemzet, mely emlékeit veszni hagyja, azzal saját síremlékét készíti.”*

Csáky Károly munkásságát már jó néhány jeles tudós is méltatta. A pozsonyi Turczel Lajos professzor szép gondolatokat fogalmazott meg róla, Ujváry Zoltán professzor a debreceni egyetem iskolateremtő tanára pályaképet írt róla, s oldalakon keresztül elemzi munkáját. *„Csáky Károly a felvidéki szellemi élet kiemelkedő személyisége.”* Zalabai Zsigmond így fogalmaz: *„felismerve a szülőföld és a hagyományismeret fontosságát, nemzeti, nemzetiségi azonosságtudatunkat erősítő szerepét, a ködfoltos haza helyett – hisz haza csak ott van, ahol jog is van – a tájhaza megtartó tevékenységbe ereszette körmeit, lerakta a hazai magyar 'hontológia' alapjait”.* Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke írta róla, hogy *„boldog lehet annak a tájnak a népe, amelynek ilyen elkötelezett, fölként helytörténeti kutatója van, s boldog lehet az a helytörténész, aki ilyen gazdag hagyományú népcsoporthoz tartozik, akinek ilyen szeretnivaló táj jutott szülőföldül.”*

A Dunától a Szitnyáig című kötet utószavában a szerző szól szándékairól, s önmagáról. *„Nekem szülőföldem Hont megye, bár születésemkor a történelmi megyerendszer régen szétesett, s másodsorú csonkult az az ország, melynek első szent királya sok mindennel együtt a megyéket is kialakította. Ezek közt pedig ott volt Hont, hisz névadója, a svábföldi lovag megérdemelten kapta azt a földet, melyen felépült az első várispánsági központ, s melynek közelében szülőfalum gyepűvédői is letelepedtek egykor.*

Hogyne lennék hát büszke a Felvidék ama területi és közigazgatási egységére, amely hajdan földi és szellemi sokszínűségével vált szilárdá. Igaz, századokkal ezelőtt még terjedelmesebb volt a megye (hisz Kishont is ide tartozott), ám magva és törzse rendületlenül együtt maradt, s csak a XX. század szabdalta ezt szét határokkal. Az erőszakos szeletelés azonban egy évszázadot sem bírt ki, hisz most újra az átjárhatóságról, a határok eltűnéséről, Európa egyesüléséről beszélünk, a régiók természetes összetartozását hangoztatjuk.

Mondom, büszke vagyok e szülőtájjra, és nagyon szeretem annak minden szögletét. Igaz, nehezen bontakozott ki előttem a múlt, de nem is csoda, mert amikor még én jártam kisiskolába, nem igen volt dívat a szűkebb pátriáról beszélni. Hisz meggyötörték e népet a folytonos határmódosítások, a háborúk, a ki- és betelepítések, a jogfosztottság, a hit és az anyanyelv üldözése, s ki tudja, még mi minden. A történelmünk, beleértve a megye történetét is, meg olyan gazdag, hogy azt intenzív tanulással sem lehetett volna könnyen elsajátítani.

Ha falusi gyerekként felmentem a házunk mögötti dombokra, a közeli szőlőhegyre, szinte elém térdepelt Hont egy szelete, melyet akkor én óriásnak láttam. Pedig csak az Ipoly-völgy egy kis darabja volt az. Délén a Börzsöny hegyei akasztották meg a látóhatárt, az égit emelkedve kékeltek ormai, s hallottam, hogy mögöttük van valahol Magyarország. Igaz, Drégely látható hegyei is ott voltak már a várral együtt, ahonnan tán a török előtt Szondi is idelátott. Keletre láttam a régi törzsek falvait, Keszit és Nyéket, de jó időben elláttunk a Mátráig is. Igaz, az már nem Hont megye volt, de buzgó palóc őseim odáig is elgyalogoltak valaha, hogy fohászokodjanak a Szentkúti Szűzanyához.

Északra már nem láttam, mert a Korponai-hegyek ugyancsak az égit emelkedtek. Csak azt tudtam, hogy a hegyen túl már szlovákok élnek, akik időnként falumban is megjelentek hosszú szekerekkel: hozták az ölfát, hogy gabonára cserélve gyorsan visszatérjenek otthonaikba. Amikor aztán a volt megyeszékhelyre, Ipolyságra költöztem, panellakásom dolgozószobájából naponta ráláttam a Szitnyára, amely mögött meg az Európa-hírű bányaváros, Selmec épült fel. Gyermekkoromban itt is csak egyszer-kétszer jártam, nagyanyám hozott el a gyönyörű kálváriára, ahol akkor búcsú napján még magyar szentmisét is mondtak. Ugyancsak ilyen céllal jártam a Börzsöny déli rengetegében, Márianosztrán, a pálosok ősi fészkeiben, s ekkor láttam Szobnál a hatalmas Dunát.

Talán már e néhány sorból is kitűnt, milyen sokszínű ez a vidék. A Dunától a Szitnyáig terjed. Vanak itt szűk és kiszélesedő folyó- és patak völgyek (Duna, Garam, Ipoly, Korpona, Selmec, Búr, Szikince, Kürtös), dombok, hatalmas erdőségek és ezer méter körüli hegycsúcsok (Csóványos, Szitnya), apró falvak és híres városok (Nagymaros, Ipolyság, Selmezbánya, Korpona), ősi várak és várromok (Drégely, Bozók, Csábrág, Selmec, Szitnya), Árpád-kori templomok és szerzetesrendek kolostorai (Nosztra, Ság, Bozók) stb.

Hontnak nemcsak a tája sokszínű, hanem a történelme, a művelődés-története és a népessége is. Hisz itt vívta csatáját a törökkel szemben a hős Szondi György, a huszárfőlegény és későbbi kapitány, Thury György; bejárta e vidéket II. Rákóczi Ferenc, itt működött az európai hírű humanista prépost, Fegyverneki Ferenc, a híres krónikás Thuróczy János. Selmec híres iskoláiról, különösen a Bányászati és Erdészeti Akadémiáról szinte az egész világon tudtak. Megannyi híres szülött indult innen, s annál több tudós, mérnök, feltaláló élt hajdan Selmezbányán. De megyénkbeli indultak a magyar néprajztudomány nagyjai is: Ipolyi Arnold, Szeder Fábrián, Csaplovics János, Manga János. És többször gyűjtött itt Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Györfffy István és mások."

A rétsági találkozó zárásaként – az azóta tragikus hirtelenséggel elhunyt – dr. Szénássy Árpád, a révkomáromi KT Könyv- és Lapkiadó igazgatója ajándékozta meg az ünnepeltet. Ez alkalommal nyújtotta át számára negyven éves munkássága repertóriumát tartalmazó kötetet.

Végh József

Dunakeszi első írásos említésének 750. évfordulója

Dunakeszi a fővárostól északra található, dinamikusan fejlődő 30 ezres lélekszámú település.

Nevére utaló első írásos adat 1255-ből való, IV. Béla adománylevelében olvashatunk a Kezew nevű nemesi birtokról. Az Árpád-kori eredetű Alag írott forrásokban csak 1328-ban jelentkezik. A névadó Alag-i Bacsó (Bacho de Olagh) Pest megye egyik szolgabírája volt. A középkori Alagra a XIII. században épült, és a XV. században kibővített templom romjai emlékeztetnek. Mindkét település többször vált lakatlanná, de az élet mindig újra kezdődött.

Az 1715. évi népességösszeírásakor már Dunakeszi néven szerepel a település, és 18 család élt itt. 1756-ban Szent Mihály tiszteletére szentelték fel a gróf Grassalkovich Antal által építtetett templomot, ennek tornyait láthatják először a várost Budapest felől megközelítők. A XVI-II. században épült a Kegyeleti Parkban lévő Szent István-kápolna is, a báró Orczy család jóvoltából. 1819-ben Alag pusztája is benépesült. Fejlődése akkor vett nagyobb léptéket, amikor a területet 1889-ben gróf Batthyány Elemér Károlyi Gyula gróffal közösen megvásárolta a Magyar Lovaregylet számára, és angol mintára megteremtették a kor legmodernebb tréningközpontját. 1846-ban készült el Magyarország első vasútvonala Budapest és Vác között. Az első szerelvény – amelyen Kossuth Lajos és Széchenyi István is utazott – csak Dunakeszin állt meg. A főleg mezőgazdasági munkákból élő lakosságnak új kereseti lehetőséget jelentett a vasútépítés. A földeket egyébként az itt élő szorgos emberek sosem hagyták parlagon, a legrosszabb homokot is megművelték. Az 1870-es évektől a dunakeszi kertészek hazánk legjelentősebb paradicsomtermesztői közé tartoztak.

1910-ben Alag önálló község lett, új létesítményeit (községháza, iskola, templom) a Lovaregyletnek köszönhette. Dunakeszin az iparosodás kezdetét erre az időre tehetjük. A Konzervgyár elődjét az 1910-es évek végén építették, és már épültek a MAV Főműhely létesítményei is. A két község 1950-ben egyesült Dunakeszi néven. A városiasodás lehetőségét az 1957 utáni újabb iparfejlesztési hullám nyitotta meg, üzemek egész sora épült ekkor. A városi rangot 1977-ben kapta meg a település.

Dunakeszi ma is napról napra gyarapodik. Büszkék vagyunk múltunkra, s ennek jelét is adtuk az elmúlt évben, amikor 750 éves évfordulóját ünnepeltük településünk első írásos említésének.

Január 8-án a Radnóti Miklós Gimnázium Sportsarnokában került megrendezésre a *Nyitófesztivál*. A Zeneiskola népszerű Fúvószenekara mellett meghívott együttesek is felléptek. A hangverseny elején hangzott el Szakáll Lászlónénak, a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjének történelmi visszaemlékezése és Kecskeméthy Géza polgármester úr ünnepi köszöntője.

Május 15-én vasárnap a Városháza előtti dísztéren és a volt Piac téren már reggel 7-kor álltak a *Középkori Nap* díszletei, a különféle programoknak felépített színpadok, és berendezett helyszínek. Az ünnepélyes zászlófelvonást követően a város és a testvérvárosi küldöttségek vezetői hintón, lovas bandérium kíséretében elvitték a város zászlaját az evangélikus, a református és a római katolikus templomba, ahol megszentelték a zászlót. Ezt követően Kurdius József tisztelendő atya felavatta a tér névadójának, Révész Istvánnak az emlékművét. Párhuzamosan már zajlott a középkori forgatag is. Íjászbemutatók, lovagi próbák, régi zenei hangversenyek, vásári komédiák, középkori játszótér és számtalan egyéb, a középkori életet bemutató program között választhatnak az érdeklődők. Nagy sikere volt a pénzverdének, ahol az egről várból kölcsönzött pénzverőgépen jubileumi érméket készíthettek a résztvevők. A nagyszínpadon egész nap zajló programok közül kiemelem a Dunakeszi urbárium címmű előadást, amelyet dr. Erdész Mihály munkája alapján dramatizált Babják Annamária színésznő, és színésztársaival, valamint az általa vezetett Gyermekszínház tagjaival adták elő. A jól sikerült napot a Muzsikás együttes és Sebestyén Márta koncertje zárta.

Június 18-án szombaton került sor a *Lovas ünnepre* az Alagi Lóversenypályán. Itt egyébként nemcsak tréningezték a lovakat, hanem az első világháború után 10 évig Alagra szorult ki a budapesti lóversenyzés. Ez az időszak volt Alag fénykora. A rendszerváltás után újra megnyílt a lehetőség lóversenyek rendezésére, évente legalább egy alkalommal. Most a jubileumi ünnep alkalmából újra felidéztek a versenyek hangulatát. Bus Antalnak, a telep vezetőjének szervezésében 10 futamos hivatalos galopp versenyprogramnak lehettünk szemlélői, melyben különböző távú sík-, akadály-, és gátversenyekre került sor.

November 12-én szombaton a jubileumi rendezvénysorozat záró eseménye volt a *Régi idők üzenete* elnevezésű *Városrészek közti helytörténeti vetélkedő*. A vetélkedő felelőse a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár volt és fő szervezője e cikk írója.

A vetélkedő történelmi jelenettel kezdődött, amely arról szólt, hogy IV. Béla király átadja a Dunakeszit *Kezew* néven említő adománylevelet Seyfredus alispánnak. Ez alkalommal hallhatta a nagyközönség először az adománylevél szövegét.

A csapatok bemutatták az általuk képviselt városrész hagyományait, jellegzetességeit. Erre a feladatra nagyon komolyan készültek, építettek az idősebb emberek emlékeire, a könyvtár és a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény anyagára, valamint a magángyűjteményekre. Ezt követően a kábeltévé előtt ülő háziasszonyok kaptak feladatot, egy felolvasott recept alapján kellett elkészíteni egy süteményt. A villámkérdések a város történelmét fogták át. 50 kérdésre 200 Dunakeszihez és Alaghoz kapcsolódó információ hangzott el. A *Híres emberek a történelemben* játék keretében a csapatoknak előzetesen fel kellett kutatni egy olyan Dunakeszini lakó személyt, aki történelmi vagy irodalmi nevet visel, és interjút kellett vele készíteni. (Pl. Déry Tibor, Hunyadi János.) Ezt követően került sor a *Híres emberek Dunakeszi történelmében* játékra, amelyet a *Dunakeszi arcképcsarnok* című kiadványunkra építettünk. A *Dunakeszi földbirtokosai* című feladatlapot egyidőben kellett kitölteni a vetélkedő csapatoknak és az öt szurkolói helyszínen jelen lévő szurkolóknak. A szurkolói helyszíneken kivételként nézték az élő közvetítést. Így volt lehetséges, hogy a játékvezető egyszerre indíthatta a feladatot. Dunakeszi földbirtokosainak, „gazdáinak” időrendi sorrendben történő felsorolása kicsit nehéz feladatnak bizonyult (mi is nehezítettük 3 kakukktójással), de legalább tanulságos volt. Ezt követően *napjaink híres embereiről* esett szó, mégpedig úgy, hogy egy-egy híres mondásukat idéztük, és három válaszból lehetett kiválasztani a megfelelő személyt. Pihentetőül egy dramatizált színpadi játék következett: *népi életképek Sipos Károly Régi keszi történetek* című könyve alapján a helyi Gyermekszínház előadásában. A látottakhoz kapcsolódott egy írásbeli feladat: alkossanak mini *Néprajzi lexikont*, ami az elhangzott népi kifejezések magyarázatát jelentette. Majd 2–2 fő azt a feladatot kapta, hogy egy fiatal hölgyet öltöztessenek fel keszi népviseletbe a megadott ruhadarabok segítségével. A feladat végén egy néprajzi tárgyat kellett felismerni, és megmagyarázni, hogy *mire használták elődeink*. Az újabb szóbeli feladatnak a *Kakukktójás* játék elnevezést adtuk. Négy földrajzi név (dűlők, városrészek, területek elnevezése) közül kellett kiválasztani, hogy melyik nem létező. (Pl. Arany-forrás, Rapaly-kút, Sárkány-kút, Ezüst-kút.) A *Pörlekedés játék* a legszebb és leghumorosabb színfoltja volt a vetélkedőnek. Abból indultunk ki, hogy az írásos feljegyzések szerint a középkori Alagon élő emberek állandóan pörlekedtek a föld birtoklása kapcsán, és nemegyszer a megyei előjáróság előtt kötöttek ki. Ezért azt a feladatot kapták a csapatok, hogy készüljenek fel egy 3 perces pörlekedésre mai témában. Ötletből, humorból, jelmezből és kellékből, valamint színészmesterségből kitűnőre vizsgázott minden csapat. Ugyancsak előre kiadott volt a *retorikai feladat*, melyben körzettejlesztési tervet kellett előadni a csapatoknak. Ezt követően egy, a csapatok által felkutatott *magángyűjtemény* kellett bemutatni a teremben 2 tablónyi helyen elkészített kiállítás alapján.

Az egy éven át tartó jubileumi rendezvénysorozat tartalmas és rendkívül látványos programjai elnyerték az itt élő emberek tetszését. Érződött az összefogás ereje, a szülőföldjükhöz, lakóhelyükhöz ragaszkodó és azt szerető emberek legjobb szándéka: hogy méltó módon emlékezzünk meg 750 éves történelmünkről. Ezúton is köszönjük dunakeszi lakosainak, vállalkozóinak, hogy együtt ünnepelhettünk!

Csonka Mária

A Trianon-pályázat eredményhirdetése Tiszaszigeten

A szőregi Csodaszarvas Polgári Kör a trianoni békediktátum 85. évfordulójára emlékezve pályázatot hirdetett a Szegeden és környékén működő általános és középiskolák tanulói számára a következő témákban: 1. Trianon előzményei, Magyarország részvétele az I. világháborúban; 2. Az I. világháború következményei – Trianon; 3. Trianon – a helyszín története és a béke (a dokumentumok tükrében); 4. Mit jelent számomra Trianon (elsődlegesen középiskolásoknak). A témák feldolgozásához szakirodalmat és egyéb forrásanyagot (pl. Koltay Gábor *Velünk élő Trianon* című filmjét) is ajánlottak a felhíváshoz.

A beérkezett pályázatok száma 29 volt (öt általános iskola és 6 középiskola tanulói küldtek be pályázatot). Az első díj 50 ezer, a második 30 ezer, a harmadik 20 ezer, a negyedik 10 ezer forint volt a középfokú intézmények pályázóinak, 30, 20, illetve 10 ezer forint volt az általános iskolásoknak. A díjátadásra Erdély gyásznapján, december 1-jén került sor a tiszaszigeti Művelődési Házban. Az ünnepségen a Magyarok Világszövetségének elnöke, *Patrubány Miklós*, a Világszövetség időszerű feladatait, gondjait, eredményeit vázolta.

A dolgozatokat történelem szakos tanárokból álló zsűri bírálta el *Raffay Ernő* professzor iránymutatásával és vezetésével. A Károli Gáspár egyetem dékánja elmondta, mi a pályázatokról alkotott véleménye, majd átadta a díjakat. Az általános iskolás pályázók közül a szegedi Karolina Általános Iskola nyolcadikos tanulója, *Turi Zita Erzsébet*, a középiskolásokéi közül a szegedi Táltos Tehetséggondozó Gimnázium 12. évfolyamos tanulója, *Szörke Dávid* nyerte el az első díjat a *Bennünk élő Trianon* című dolgozatával.

A díjak átadása mellett minden pályázatban részt vevő diák munkája elismerésül egy videókazettát kapott, amelynek címe: Magyarország igaz története.

A díjátadás után a sepsiszentgyörgyi résztvevők kulturális műsorral kedveskedtek. Rajtuk kívül zentai és baróti vendégek is gyönyörködhetek az ünnepségben, majd *Sándor János*, erdélyi népi fafaragó művész kiállítását tekinthették meg a résztvevők. *Bodó Imre*, Tiszasziget polgármestere segítette a rendezői munkát, s a siker érdekében anyagilag is támogatást nyújtott. A meghatározó és színvonalas eseményt *Dobák Lászlóné* szervezte.

Késő este a templomkertben a Trianon emlékoszlop ökümenikus keretek közötti felavatásával, koszorúzással ért véget a feledhetetlen ünnepség.

Vecsernyés János

Szabolcska Mihály emlékszoba Tiszakécskén

2005 őszén újabb irodalmi emlékhellyel gazdagodott Bács-Kiskun megye: Tiszakécskén *Szabolcska Mihály-emlékszobát avattak* a 75 éve elhunyt költő tiszteletére. Ünnepi programsorozattal adóztak a kécskeiek és a vendég temesváriak a költő és református lelkész Szabolcska Mihálynak Tiszakécske Város Önkormányzata, az Arany János Művelődési Központ és a Szabolcska Mihály Társaság kezdeményezésével és összefogásával. Szabolcska Mihály életének, költészetének és emlékeinek felkutatásában az első, jelentősebb lépéseket a Tiszakécskei Honismereti Kör tette meg *Tajti Erzsébet* tanárnő vezetésével. Gondozásba vették a költő édesapja, az 1848-as honvéd sírját az ókécskei temetőben, Szabolcska-rokonokat kutattak föl, családi emlékeket, képeket gyűjtöttek és dolgoztak fel, ismereteiket tanulmányokban és helyi kiadványokban tették közzé.

Az 1980-as évek közepétől indult honismereti kutatás folytatása és gazdagítása, a Szabolcska-életmű és -emlékek feldolgozása az elmúlt évtizedekben *Tamás Andrásné* magyar tanárnő nevéhez kötődött. 2001-re, a Kécskeiek Világtalálkozója (a költő születésének 140. évfordulójára) így jelenhetett meg számos támogató – köztük Szabolcska-leszármazottak – segítségével a „*Szabolcska Mihály válogatott munkái*” című kötet. Illusztrálta *Antalné Szabolcska Éva*, Szabolcska Mihály fivérének késői unokája. A tematikus, sokszínű és bőséges válogatás mellett olvashatunk a kiadványban egy részletes élet- és pályarajzot, méltatást Szabolcska Mihályról Ravasz László és Okos Gyula tollából, láthatunk két megzenésített Szabolcska-vers kottalapot is, s egy prózarészletet is *A mi diák-életünk* címmel. A kötet ajánlásában Tüskés Tibor irodalomtörténész jelzi Szabolcska Mihály helyét és jelentőségét a magyar irodalom folyamataiban, amikor így ír: „Szabolcska Mihály „kismester” volt. Bokor, ami nélkül erdő sem létezik. Ami nélkül faóriások sem teremnek. Szerencsére mindig élnek olyanok, akik a sziklaszirtek megmászása helyett a dombokat és a szelíd lankákat, a tenger zúgása helyett a folyók szavát és csöndes hullámzását kedvelik.” Szerb Antal „az élet csendes dicséreté”-nek

költőjét látja Szabolcskában, Komlós Aladár pedig így értékeli: „... mégiscsak költő volt, saját hangú és nem is varázstalan egyéniség. ... Versei szép versek, sajátos költői egyéniség szól bennök meggyőző és kedves hangon; a magyar líra szegényebb volna nélkülük.” Szabolcska Mihály személyiségének és költő voltának „igazabb fénybe” állításáról a temesvári művészet-történész, műkritikus Szekernyés János többek között ezeket mondta a tiszakécskei emlékezők, kései utódok előtt: „Szabolcska Mihály alakja, általános munkálkodása, szellemi öröksége – költői megítélése, rangsorolása dacára – mércévé vált a temesvári reformátusság és a magyarság számára. ... Árnyaltabbá ülededett és finomodott az utóbbi évtizedekben Szabolcska Mihály lírájának, irodalmi munkásságának értékelése, megítélése is. ... A szeretet, a béke, a meghittség, a család, az áhítat és virágok költőjének és ígéhirdetőjének neve napjainkban is fogalom a Temesközben.”

A Szabolcska-életút és költői pálya árnyaltabbá válásában a marosfelfalusiakon és a temesváriakon kívül a tiszakécskeiek is újabb feladatokat vállaltak fel a 2002. december 9-én megalapított „Szabolcska Mihály Társaság”-gal, céljaik szerint: „A Szabolcska Mihály Társaság a költő szellemi hagyatékának összegyűjtésére, gondozására és az utókorra való továbbörökítésre jött létre.” E feladatok és célok közül valósult meg 2005 októberében a legújabb: a Szabolcska Mihály-émlékszoba ünnepélyes átadása Ókésckén, a Templom téren, a Közösségi Házban. Az időszaki kiállítások mellett immár *állandó kiállításként* kapott helyet a Helytörténeti gyűjtemény és a Fáth Lajos párnagyűjtemény mellett a Szabolcska Mihály életét és költészetét bemutató anyag.

A szépen rendezett tárlókban a fotók, a kéziratok, a kötetek, kották a következő témák szerint mutatják be Szabolcska Mihály életét, korát, kortársait, közéleti / felekezeti és költői tevékenységét: Gyökerek (Tiszakürt, Tiszakécske), Iskolák, Marosfalu (lakása, nyári otthona), Okos Gyula (Szabolcska első irodalmi méltatója), Temesvár (a templom-imaház és bérházépítő lelkész emlékei: képek az épületekről és az emléktáblákról), Szabolcska Mihály családja (fényképek és kéziratok, iratok), Szabolcska Mihály-ünnepségek (dokumentumok az ókésckei 1928-as rendezvényről), A halhatatlan Szabolcska Mihály (képek, kották megzenésített verseiről, vallomások). Megható nézegetni a sok érdekes fotót, kéziratot, néhány szép Szabolcska-verset, a barátok-kortársak leveleit, a személyes élet dokumentumait. Megtudhatjuk, hogy Szabolcska Mihály, Feszty Árpád és Gárdonyi Géza milyen mély, ragaszkodó barátsággal voltak egymás iránt: Gárdonyi és Szabolcska egymás fiainak keresztapjaiként is; Gárdonyi kedveskedésképpen az „Egri csillagok”-ban az egri vándorok névsorában főlegényként helyezi el barátját, míg Feszty Árpád híres körképében örökítette meg Szabolcska Mihály alakját; s gyakran vendégeskedtek Marosfalfalun is a családnál.

Az emlékszoba anyagát tekintve érdemes kisétálni az ókésckei Templom térre, s leróni tiszteletünket az Okos Gyula közreműködésével 1939-ben közadakozásból felállított, Horvay Mihály által készített Szabolcska-mellszobornál. Tiszakécskén, a Szabolcska Mihály-émlékszobában tapasztaltak alapján igazolni láthatjuk a költőnek a *Reménység* című versében megálmodott óhaját:

<i>Hogy itt e földön nem hiában éltem;</i>	<i>S egy-egy merengő, bús, magános ember;</i>
<i>Mint hegedűm a húr szakadtán –</i>	<i>Verses könyvemmel a kezében,</i>
<i>Hangja tovább rezg a húr lelkeképpen...</i>	<i>Álmaimat majd tovább szövi – fonja,</i>
<i>Emlékem ennyi, föntmarad tán!</i>	<i>Félig álmodva, félig ébren.</i>

Igen, Szabolcska Mihály életének, költészetének értékei, emlékei fennmaradtak és kereshek: Tiszakécskén/Ókésckén, Tiszakürtön, Kecskeméten, Debrecenben, Marosfalfalun, Temesváron, Budapesten, valamint a verseskötetekben, válogatásokban, az emlékhelyek épületeiben, emléktábláin, síremlékénél és szobránál, a Szabolcska leszármazottaknál és a tiszakécskei Szabolcska Mihály Társaságnál.

Köszönet és tisztelet a tiszakécskeiek példamutató hagyományápolásáért, egy költői életút és pályakép méltóbb elismertetéséért és megismertetéséért, árnyaltabbá tételéért!

Bajtai Mária

In memoriam

Töltési Imre

(1917 – 2006)

Február közepén, a Honismereti Szövetség éves küldöttgyűlésén fiától kaptuk a hírt Imre bátyánk haláláról. Bármennyire is megdöbbenett a szomorú üzenet, nem ért váratlanul. Még ősszel, amikor szép levélben köszönte meg a pécsi Honismereti Akadémiáról küldött üdvözlő lapunkat, így zárta sorait: „Búcsúszom Péter, lehet, hogy többé nem látjuk egymást.” Feleségétől azonban nem hallottunk aggodalomra okot adó híreket, s telefonbeszélgetéseink alkalmával ő maga sem panaszkodott.

Amint később megtudtuk, valóban hirtelen, kellemes családi ebéd után, teljesen váratlanul jött érte a kegyetlen Halál.

Elnézést a szubjektív hangért, de nem tudom elválasztani a Töltési Imre honismereti mozgalomban betöltött szerepét attól, amit én kaptam tőle, hiszen ha Morvay Péter vezetett el annak idején, az 1960-as évek elején a mozgalom kapujához, Töltési Imre volt az, aki beeresztett, sőt – egy kis túlzással – betuszkolt rajta. Gondolom sokan vagyunk, akiket Imre bátyánkkal szorított első kézifogas vonta, terelt a honismereti mozgalom akkori körülmények között talán egyetlen, de legalábbis igen ritka lehetőségei közé, ahol aztán szolgálhatták a magyarság, a szülőföld, a haza ügyét és érdekét azok, akikben megvolt az igény és a készség erre a *szolgálatra*. Ilyen magasztos eszmékről természetesen nem, vagy – már biztonsági okokból is – csak ritka, különleges alkalmakkor esett szó közöttünk, de Töltési Imrével és „csapatával” – Bodolay Gézával, Dömötör Sándorral, Morvay Péterrel, Novák Józseffel és a többiekkel – pontosan tudtuk, hogy miért fogtunk fegyvert, miért ültünk lóra és azt is tudtuk, hogy – sokszor kényeszerű kerülőkkel – hova igyekszünk.

Csak most döbbenek rá, milyen keveset tudtam Töltési Imre magánéletéről, noha az 1970–1980-as években szinte hetente találkoztunk. Pedig nem volt zárkózott ember. Sőt! Tudtam, hogy „a város peremén” nőtt fel, ifjú emberként a Kabay Márton Körben szívta magába a népi írók és Szárszóc szellemét. Beszélgetéseink során gyakran emlegette parasztpárti múltját, s cinkos kacsinással szokta volt hangoztatni, hogy ő „ma is” a Nemzeti Parasztpárt tagjának tartja magát, hiszen sehohol nem olvasta, hogy a Pártot megszüntették volna, ki sem zárták, ő pedig ki nem lépett. Hallottam, hogy 1956 őszén a Parasztpárt újjászervezésében fáradozott, ami a leveretést követően aligha jelentett érdemet, s talán emiatt gondoltam úgy, hogy az 1960-as évek elején, Erdei Ferenc sokakon segítő, de a lényegesen változtatni nem tudó – s tán nem is akaró – akciói nyomán került a Hazafias Népfronthoz, s lett a hazai honismereti mozgalom fő szervezője.

Csak most, amikor bepillantást nyerhettem a hagyaték iratainak egy kicsi részébe, találkoztam Töltési Imre életének korábbi részleteivel. Az akkor még Magyarországhoz tartozó Szatmárnémetiben született 1917. április 16-án. Földműves édesapja, ugyancsak Imre, fiatal korában a „kitántorgókkal” együtt megjárta Amerikát, majd hazatérése után közraktári munkásként dolgozott. Édesanyja, a szép nevű Szilágyi Erzsébet falusi szabó leányaként, korán árvaságra jutva, kispaszti családban nőtt fel. A Töltési család a kis Imre öt esztendőskorában Budapestre költözött, s ott szatócs-kiskereskedésből éltek. 1944-ben, egy bombatáma-

dáskor mindenük elpusztult, s azt követően 6-7 esztendeig hűgával együtt tartották el szüleit.

Az érettségi után a Soli deo Glória szervezetében tevékenykedett, s az angyalföldi csoport tagjaként a Kabay Kör egyik megalakítója, nemsokára titkára. Ezt a tevékenységét egy ideig Budapesten történő katonai szolgálatra való behívása után is folytatja. 1944 decemberében, a visszavonulás során megtagadja a Nyugatra szállítást, és Szombathelyről visszaszökik a fővárosba, ahol néhány hétig még bujkálni kénytelen. 1945-ben belép a Nemzeti Parasztpártba, ezt követően pedig a legkülönbözőbb helyeken dolgozik.

Életrajzát olvasva szinte követhetetlen, hogy a következő másfél évtizedben milyen vargabetűkre kényszerült a „felszabadult” Magyarországon egy népi gyökerű és nemzeti elkötelezettségű értelmiségi ember, akinek 1947 óta immár családja eltartásáról is gondoskodnia kellett. Dolgozott a Kereskedelmi és Szövetkezetügyi Minisztérium kötelékében, ennek megszűnése után a bajai Mezőgazdasági Igazgatóságnál, a Földművelésügyi Minisztérium különböző hivatalaiban. Volt újtás-, verseny- szabvány- és munkaügyi előadó, propagandista és újtási csoportvezető. 1957 tavaszán pedig – talán a forradalom idején történt mozgolódásai miatt – az Állami Gazdaságok Kereskedelmi Irodáján találjuk, mint Komárom megyei összekötőt, ahonnan hamarosan „racizsák”. Ezután a Minőségi Háziipari szövetkezet „kikészítő bedolgozója”, két esztendőn át állami gazdaságokat és más mezőgazdasági szervezeteket lát el könyvekkel, majd pedig a SZÖVOSZ-ba került, ahol feladata: „a szövetkezeti tartósító üzemek, a gombatermelés, -szárítás és -aszalás, valamint a fővárosi nyári szemét kertészeti hasznosítása és egyéb területek felügyelete és elvi irányítása”. Nem tudom, hogy ezt a másfél évtizedet Töltési Imre mennyire tekintette kényszermunkának, s mennyire nem, hiszen Németh Lászlótól tudjuk, hogy a gályapadból is formálhat laboratóriumot a teremtő elme. Csak föltételezem, hogy a szervezésben mindig örömet lelő, az emberekkel könnyen szót értő, derűs lelkületű, s ráadásul akkor még jóval fiatalabb Töltési Imre akár örömet is lelhetett azokban a beosztásokban, és persze lehet, hogy nem. De a nehéz feladatok diplomatikus megoldásához szükséges tapasztalatok gazdag fegyvertárának jelentős részét alighanem ott sajátította el.

1961-től állt főelőadóként, különböző beosztásokban, a Hazafias Népfront Országos Titkárságának szolgálatában. A „szolgálat” kifejezést itt nem a stílust gazdagító színonomiként alkalmaztam, majd’ negyvenesztendő ismeretségünk során számtalanszor meggyőződhettem arról, hogy Töltési Imre valóban szolgálatnak tekintette a Hazafias Népfrontban a honismereti mozgalom irányítását. Aminek talán az volt a legfontosabb eredménye, hogy elhittette a Népfront vezető politikusainal, vagy segített nekik elhittetni az MSZMP vezetőivel, hogy a honismereti mozgalom hasznos – vagy legalábbis nem ártalmas – a „szocializmus”-ra, illetve arra, amit azok annak neveztek. Ez természetesen egyáltalában nem volt könnyű: nagy körültekintést, konspirációs képességet, átgondolt és gondosan rejtett stratégiát, valamint célszerű taktikát igényelt. Később így írt azokról az időről, a Honismereti Bizottság 1968-ban történt megalakulásáról: „...súlytal esett latba, hogy a honismeret fogalomkörébe eső tudományágak legjobb-jait megnyerjük a mozgalomnak. Természetesen nem csak szakmai, hanem egyéb szempontokat is figyelembe kellett venni. Tudnom kellett ki, milyen erkölcsi, társadalmi, politikai elkötelezettségű, ki kívül milyen baráti vagy haragos viszonyban áll, szívfügye-e a honismeret, vagy egyéb szempontok vezetik. (...) Hát ilyenek voltak a körülmények. Mindenkit olyannak kellett elfogadnom, amilyen volt. De hogy milyen, azt mindenkiről pontosan tudnom kellett. Ez volt a »hosszú élet«, a megmaradás titka!”

Most, amikor belelapoztam akkori levelezéseibe, feljegyzéseibe, tárgyalásainak jegyzőkönyveibe látom, milyen pontosan kicentizett szírték között lavírozott, milyen hajmeresztő bátorsággal törekedett egy-egy nemzeti ügy képviselőtére, micsoda hallatlan energiatöbblettel tudott eredményt elérni. Néhai dr. Kanyar József, tiszteletbeli elnökünk, aki talán még közelebről láthatta a szellemi honvédelem akkori partizánakciót, méltán írta Imre bátyánk 80. születésnapjára készült köszöntőjében: „*Kitűnő tehetség voltál atekintetben is, hogy a diktatúra néhez éveiben a scillák és caribdiszek politikailag veszélyes labirintusaiban is tudtad vezetni országszerte a mozgalmat...*”

Nem véletlenül hasonlítottuk a diktatúra idejének honismereti mozgalmát a szellemi partizánháborúhoz. Hiszen újabb és újabb frontokat kellett nyitni, ha valami egyfelől nem ment, másfelől, más módszerekkel kellett újakezdeni, újabb és újabb taktikákkal, álcázó hadműve-

letekkel. Az ország-fényképező akciókhoz, az irodalmi topográfiához, a krónikaíráshoz, monográfiák készítéséhez, honismereti akadémiák és konferenciák, országos honismereti diák-táborok szervezéséhez keresett és talált hadrafogható szakmai és politikai fegyvertársakat Töltési Imre. Fáradhatatlanul járta az országot, biztatott, ösztönzött, tartotta a lelket, segített, tanácsot adott, szükség esetén taktikázott és manőverezett. Hiszen körül volt véve a Népfront „transzmissziós szerepét” komolyan evő, sőt magánszorgalomból is túllihegő „középvezetőkkel”, s bizony korántsem minden elnök és főtítkár tartotta a hátát a honismereti mozgalomért úgy, mint olykor megtette Ortutay Gyula vagy Erdei Ferenc.

Az általam megismert hagyatéktöredékből a Honismeret folyóirattal, a határontúli magyarokkal, a Pusztaszeri emlékparkkal és a Gábor Áron-emlékművel kapcsolatos iratokat, vagy legalábbis azok egy részét nézhettem meg. Ma már elképzelhetetlen, megélésükre visszagondolva szinte hihetetlen, hogy milyen gyanakvó, rosszindulatú, ellenséges közegben kellett dolgoznunk azokban az évtizedekben. Folyóiratunkról egyik évfordulónk alkalmával megírja Töltési Imre az indulás körüli nehézségeket, minek során „a kiadás engedélyeztetésének lassúsága, részben tudatos akadályoztatása miatt” több mint egy évet késve jelenhetett meg, 1981-ben pedig följegyzést készít Pozsgay Imre akkori Népfront-főtítkárnak a lap Trianonnal foglalkozó cikke miatti bezúratása körüli belső aknamunkáról. Komoly fegyverténynek számított 1971-ben, hogy a – tudjuk milyen kezekben volt – Magyarok Világszövetsége elnökségi ülésén felszólalt, és – hangsúlyozottan saját véleményeként – javasolta, hogy a szövetség ne csak „a tőkés országokban” élő magyarsággal foglalkozzon, hanem „a szomszédos országokban élő magyarság gondját is vegye vállára.” A javaslatból természetesen nem lett semmi, de az akkori politikai játékszabályok értelmében nem is ez volt a fő cél. Az eset kapcsán közvetlen népfrontos felettése a Pártközponttal fenyegette meg Töltési Imrét, ő azonban ezzel mítsem törődve, a Világszövetségben elhangzottakra hivatkozva, néhány kiváló szakemberrel úgynevezett „belső” anyagot készíttetett a határontúli magyarok helyzetéről, ami aztán *valami módon* mégsem maradt „belső anyag”.

Hosszasan sorolhatnám a Töltési Imre vezette Honismereti Bizottság nemzeti értékeket mentő akcióit, amelyeknek sokszor hajszálon múlt a megvalósulása, és bizonyára hosszú lenne a kudarcok listája is. Itt most emlékezzünk csak a Gábor Áron-emlékmű fölállítása útjának egyengetésére (1974), a Pusztaszeri Emlékpark előtt tornyosuló politikai akadályok 1970-es évek elején történt elhárítására, a II. Rákóczi Ferenc születése 300., Bethlen Gáborénak pedig 400. évfordulójára való ünnepi emlékezések szervezésére, pedig nem kiesebb helyről, mint a Pártközpontból érkeztek az intelmek: nem szabad *túldimenzionálni* ezeket az évfordulókat. Ma már nehezen lehet elképzelni ezeket a szegyenletes állapotokat, de akkoriban jelentős fegyverténynek számított egy-egy ilyen teljesítmény, s Töltési Imre méltán emlegette őket nem titkolt büszkeséggel.

Olvasva a reánk hagyott iratanyag-töredékeket eltűnődhetünk azon, mi volt a titka annak, hogy Töltési Imre azokban a nehéz esztendőekben meg tudta szervezni és fel tudta virágoztatni a honismereti mozgalmat? Mit hasznosíthatunk munkamódszeréből, hogyan értékesíthetjük szellemi örökségét?

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy a Hazafias Népfront, ha politikai tekintetben korlátozta is a honismereti mozgalmat, anyagiakban – ha nem is bőkezűen, de – tisztességesen ellátta. Elég, ha a hitezres példányszámban megjelenő Honismeret folyóirat ellátmányára, a megyei honismereti bizottságok fenntartására, vagy a különböző honismereti akciók, rendezvények, kiadványok anyagi segítésére gondolunk. Ennek persze megvolt a mindenkori – cselekvési szabadságban mérhető – ára, de filléres gondok nem jelentkeztek. Mindezek a feltételek persze nem önmaguktól, tálcán kínálva jelentkeztek, ezeket is ki kellett, de ki lehetett harcolni. Töltési Imre e téren is hasznosan forgatta a kardját.

A magam részéről elsősorban talán abban látom Imre bátyánk eredményességének titkát, hogy igen jó szervezőkészséggel rendelkezett, hiteles fellépésével sok mindenre rá tudta venni az embereket. Szélid szóval rájuk tudta kényszeríteni akaratát, vagy talán helyesebb, ha úgy mondom: el tudta velük... Mit velük? Mindnyájunkkal hitetni, hogy amiről szó van, az nekünk éppen olyan fontos, ha nem fontosabb, mint neki. Nem kevésbé jellegzetes tulajdonsága volt a derűs lényé mélyén húzódó szigorúság: másokhoz éppen úgy, mint önmagához. Telefonon visszahívott mindenkit aki kereste, s ezt mástól is elvárta, mint a társadalmi udvariaság minimumát. De ezen kívül is: mindent komolyan vett, mindenről komolyan tárgyalt,

fél napokat töltött úgynevezett „egyeztetésekkel”, s mástól is elvárta: olyan ügyekkel jöjjenek hozzá, amik „egyeztetve vannak”. Szívesen anekdotázott és emlékezett tanulságos történetekre, de nem emlékszem, hogy bármikor üres csevegéssel töltötte, vagy hagyta volna tölteni az időt.

Töltési Imre húsz esztendőn át volt a Honismereti Bizottság titkára. 1980 decemberében levelet írt a Népfront akkori főtítkárának és kérte – „elsősorban” korára hivatkozva – nyugdíjazását, de még tíz esztendőn át tagja maradt a Honismeret szerkesztőbizottságának, s mint Szövetségünk Bél Mátyás-díjjal kitüntetett tiszteleti tagja, továbbra is kapcsolatban volt a mozgalommal.

Készséges, szolgálatra termett személyiségét mi sem jellemzi jobban, mint a következő eset. 85 születésnapján „kibővített elnökségi ülésen” akartuk felköszönteni, és hogy meglepetéssel szolgáljunk neki, azzal az ürüggyel hívtuk meg, hogy a Honismeret időszerű feladatait kívánjuk megbeszélni. Már be volt hűtve a pezsgő, elő volt készítve a torta, de végül is Imre bátyánk szerzett meglepetést nekünk, mégpedig azzal, hogy komolyan felkészülve, hosszabb előadást tartott a Honismeret folyóirat feladatairól. A pezsgő lassan megmelegedett, s a torta is kezdett kimmenni a formájából, s ő még mindig a folyóiratot elemezte, nekünk pedig nem volt szívünk megmondani neki, hogy „becsapás” volt az egész hivatalos program, őt szeretnénk köszönteni. De azért végül a koccintásra is sor került.

Csak most, amikor már nincs remény újabb találkozásra, jöttem rá, hogy mennyi mindent kellett volna megbeszelnünk. Mennyi mindenben kellett volna tanácsot kérnünk tőle, mennyi mindent kellett volna magnetofonra venni hosszú életének gazdag tapasztalatairól, emlékeiről. A hagyatéknak most átnézett részlete azonban biztatást jelent ateinketben, hogy Töltési Imrenek lesz még mondanivalója a honismereti mozgalom számára.

Halász Péter

Dr. Kuntár Lajos

(1914–2005)

Újságíró, író, művelődéstörténész, népmesekutató, könyvtáros, lapszerkesztő, népművelő, tanár, a Vasi Szemle szerkesztőbizottságának 1958-tól haláláig tagja

Amióta a megtisztelő, de végtelenül szomorú föladat reám hárult, hogy sok-sok munka- és pályatársa nevében végső búcsút vegyek dr. Kuntár Lajos testvérünktől, öreg barátomtól, azon töprengtem, mi az a néhány szó, amely leginkább jellemezheti ezt a most lezárult életpályát.

Végül három olyan szót találtam, amelyek így együtt manapság, sajnos, nem nagyon divatosak, de amelyekkel, biztosan tudom, maga Lajos bátyám egyetértene. Ez a három szó így hangzik: *magyar népi értelmiségi*. Kuntár Lajos ízig-vérig magyar népi értelmiségi volt, a kifejezés legjobb értelmében és a legvállalhatóbb színvonalon.

Indulása: drámai költemény. A legendás „békeidők” legvégén, a szarajevói merénylet előtt egyetlen nappal született I. Ferenc József alattvalójaként. Édesapja, az akkor már hétgyermekes csörötneki földműves, fia születése előtt egy hónappal meghalt. A félárva kisfiú nehéz küzdelmek között, de nővérei és Édesanyja meleg szeretetében nőtt fel, és az akkor még szinte érintetlen falusi miliőben, amit a hagyományos paraszti közösség gazdag anyagi és szellemi kultúrája hatott át.

A népmesei legkisebb fiú aztán útra kelt, hogy hírt vigyen közösségéről a városi világnak, és hogy a városi kultúra javait visszajuttassa népének. Újságíró lett, a *Vasvármegye* című napilap tudósítója előbb Szentgotthárdon, majd Budapesten. Ezenközben már gimnazista korában elkezdte gyűjteni az otthoni folklór és helytörténet értékeit, s fiatal újságíróként papírra vetette első művét szülőfalujáról, amely végső formát nyerve hosszú évtizedekkel később látott napvilágot.

Majd következtek a háborús esztendőik; részvétel Észak-Erdély boldog visszacsatolásában, majd a boldogtalan és tragikus keleti hadjáratban, amely meghatározta Kuntár Lajos további életét. Hadtudósítóként járta meg a doni poklot, s kiszabadulván belőle 29 éves korában olyan művet tett le nemzete asztalára, amely az egyik legértékesebb beszámoló erről a sorsfordító eseményről. A *véres Don* című harctéri riportkönyv nemcsak a szerző újságírói erőit csillogtatja meg, hanem igaz hazaszeretetét és emberségét is. Együttérzését bajtársaival, a magyar nép egyszerű és nem egyszerű gyermekeivel, megértő, emberséges szavait az orosz népről. A gyűlölet ideje volt ez, de nem Kuntár Lajos számára: az ő művében nagytóval sem találhat senki egyetlen mondatot, egyetlen szót sem, amellyel az író eltért volna az emberség és magyarság örök törvényeitől. Nem volt miért szégyenkeznie akkor sem, amikor 1945-ben művét betiltották, őt magát vizsgálati fogságra vetették, majd hosszú évtizedekre megbélyegezték.

Kuntár Lajos, aki pedig igazán népi származék volt, ettől fogva, az ún. népi demokráciában nem tehetett mást, mint oly sokan a népből jött magyar értelmiségiek közül: összeszorított fogakkal berendezkedett a túlélésre, féltőn óvta szeretett családjának nyugalomát, egyszerűen megpróbált megragadni minden kis lehetőséget, hogy teljesítse vállalt föladatát: a magyar nép művelődésének szolgálatát. Bárhová sodorta az élet, mindenütt önmaga maradt: ha a kéményseprők közé száműzték, akkor ennek a mesterségnek a történetét írta meg; ha helyi könyvek és folyóiratok technikai szerkesztését bízták rá, akkor elmélyedt a vasi nyomdászat történetében, s alapvető monográfiát köszönhetünk neki e tárgyról. Ha a falusi könyvtárak segítése lett a feladata, akkor megyszerzte tett útjait népmese gyűjtésre használta fel: csodálatos mesevilágot tárt fel és tett közkinccsé a televízió elterjedése előtti esztendőkből. Ha ismeretterjesztő munkát végzett, akkor ennek hatékonysága érdekében létrehozta a vasi könyvtárosok máig élő folyóiratát. A folyóirat-kultúra egyébként is sokat köszönhet neki – a legtöbbit talán a *Vasi Szemle*, amelynek közel ötven éven át, egészen haláláig szerkesztőbizottsági tagja volt. Ha a művelődési házakban folyó munka felügyelete és segítése várt rá, akkor másokkal együtt megalapította a szombathelyi főiskolán a népművelő- és könyvtárosképzést. S ha éppen arra volt szükség, napi munkája mellett egyetemi diplomát és bölcsészdoktori címet szerzett.

Nagy kedvvel és szorgalommal dolgozott, bárhova vetette a sors vagy a hatalmi önkény. És mindeközben végig megmaradt újságírónak. Még hozzá szubjektív, lírai alkatú újságírónak és írónak, aki azokról a tárgyakról ír igazán örömmel, amelyekhez személyes kötődése van, amelyeket szeret. Különösen szívesen írt művelődéstörténeti portrékat, hiszen ezekben elődeiről vagy kollégáiról, a Vas megyei kultúra kiemelkedő egyéniségeiről szólhatott. Utolsó, befejezetlenül maradt munkájában még egyszer visszatért élete talán legmélyebben belérögzült élményvilágára: katonáéire.

Az ember legfőbb műve önmaga, saját személyisége. Kuntár Lajosnak bőven adtak a találmányok, de maga is sokat tett, hogy gyarapítsa azokat. Szeretettreméltó, optimista egyénisége, életrevaló gondolkodása és közvetlen modora bizonyára sokszor megkönnyítette neki a közéleti nehézségeken való túllépést. Élete vége felé sokat jelentett számára, hogy – amint ő szokta mondani – megszűnt másodrendű állampolgárnak lenni, s erkölcsi elégtételt kapott. 2003-ban a Vasi Szemle szerkesztősége újra kiadhatta, változatlan szöveggel a *véres Don*-t, amely országos elismerést hozott számára. Szívesen fogadták az olvasók válogatott meséinek szép gyűjteményét is, amit a 90. születésnapjára bocsátottunk ki a vasszilvágyi Magyar Nyugat Könyvkiadó gízse alatt.

Akik közelről ismertük, tudhattunk egyet-mást legbensőbb érzéseiről, örömeiről-fájdalmairól. De azt is tapasztalhattuk, hogy erő és nyugalom áradt belőle még aggyastán korában is. Mintha a történelemmel fogtam volna kezét, amikor vele paroláztam. Miközben pedig nagyon is benne élt a mában, számon tartotta barátainak családtagjait is, egészen a legutóbbi hetekig-hónapokig.

Most tehát elment az ízig-vérig magyar népi értelmiségi – de a magyar nép itt marad. S ha úgy gondolkodunk felőle – minthogy másként becsülettel nem lehet –, hogy itt is kell maradnia az idők végezetéig, akkor itt Vas megyében továbbra sem nélkülözhetjük Kuntár Lajos patrióta szellemét és annak foglalatát: java műveinek sorát.

Veszteségnek és fájdalomnak éppen elég, hogy személyét immár nélkülöznünk kell a földi téren. Ő maga – fő műve új kiadásának utószavában – „alázatos lélekkel” köszönte meg a Gondviselésnek hosszú életét és azt, hogy elszámolhat a talentumokkal. Mi sem igen tehetünk mást, mint hogy megköszönjük őt, és alázatos lélekkel fohászkodunk népünkért és családunkért.

Tőle pedig elköszönünk. Szerbusz Lajos bátyánk. Nyugodjál békességben. Isten Veled!

Gyurácz Ferenc

Udvari István (1950–2005)

2005. november 9-én hosszú, súlyos betegség után meghalt Udvari István. Elsősorban kiváló szlavista volt, a szláv–magyar együttélés, a XVIII–XIX. századi Kárpát-medence népiségtörténetének, nyelvi és társadalmi folyamatainak kiváló ismerője, rendkívül eredményes kutatója. Rövidre szabta sorsa az életét, ám az általa elvégzett munka zavarba ejtően gazdag és sokrétű, maga az életpálya pedig rendkívül eredményes volt. Jószerevével önálló intézményként dolgozott, hihetetlenül sokat vállalva, mégis mindig készen arra, hogy másoknak segítsen. Kár, hogy nem élhetett addig, hogy a még maga elé tűzött célokat valóra válthassa! Igazságtalan volt vele a sors: még két hónapot adhatott volna neki, hogy megérje első unokája megszületését! Nagyon hiányzik tudósként, emberként egyaránt.

Udvari István 1950. július 14-én született a Szabolcs megyei Tornyospálcán. A szomszédos Eperjeske községben – ami valódi „szülőfaluja” volt – végezte el az általános iskolát, Mándokon pedig a gimnáziumot. Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1975-ben szerzett történelem–orosz szakos tanári diplomát. Kisvárdán, a Bessenyei György Gimnáziumban tanított 1978-ig, onnan Nyíregyházára került a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékére, ahol 1989-ben főiskolai tanárrá nevezték ki. Haláláig irányította az általa 1993-ban alapított Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékot, ahol a 2000/2001. tanévtől már egyetemi szintű ukrán bölcész, valamint ukrán nyelv és irodalom szakos tanárképzés zajlik.

Bölcészdoktori címet *A bács-szerémi (jugoszláviai) ruszinok nyelvének hungarizmusai* című munkájával (1981), kandidátusi fokozatot pedig *A kárpátukránok (ruszinok) XVIII. századi hivatalos írásbelisége* című disszertációjával (1987) szerzett. A bács-szerémi és kárpátaljai ruszinok (kárpátukránok) nyelve, történelme tárgyköréből számos tanulmányt írt. Több évig foglalkozott a Mária Terézia-féle úrbérrendezés szlovák, ruszin és délszláv vonatkozásaival. E témakörből több cikke jelent meg, a szlovák, ruszin és délszláv falvak, mezővárosok úrbérrendezési anyagából több kötetet állított össze. A magyarországi szlavisztika egyik úttörője, *Hodinka Antal* emlékére 1993-ban Nyíregyházán nemzetközi konferenciát szervezett, melynek alkalmából több kiadványt szerkesztett meg és adott ki (Pl.: *Hodinka Antal Emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza, 1993.)

Udvari István több olyan kérdéskörben is hozzájárult a magyar szlavisztika eredményeihez, amelyek alapelvetően összefüggenek a Kárpát-medence etnikumainak egész történetével, a népiségtörténet folyamataival. Önéletrajzában nagyon szemléletesen fogalmazta meg, hogy miként értett meg benne ez a feladat rendszer, s hogyan vált mindennek kutatása élete organikus folyamatává. „A bács-szerémi ruszinok nyelvének hungarizmusai témaköre elvezetett a ruszin településtörténethez, az egykor szórványokban élt ruszinok nyelvi emlékeihez. A magyarországi cirill betűs emlékek feldolgozása során ismerkedtem meg Hodinka Antal akadémikus kéziratok hagyatékával. A cirill betűs emlékek életrajzi, művelődéstörténeti hátterének megrajzolása során csodálkoztam rá a XVIII. századi szepességi ruszin értelmiségiekre, akik a ruszin vezető (egyházi) értelmiség zömét adták. Ennek titkát keresve tártam fel a szepességi ruszin községek Mária Terézia-korabeli paraszti bevallásait. E szlovák nyelven lejegyzett fassiók nyelvezetének megértéséhez, értelmezéséhez át kellett tekinteni az úrbérrendezés

egészének szlovák vonatkozásait." Kutatásai során történész és néprajzos szakemberekkel is rendszeresen együttműködött. Több könyvet jelentetett meg a történész Takács Péterrel (*Szlovák nyelvű paraszti vallomások Mária Terézia korából: Adalékok zempléni ruszin és szlovák községek történetéhez*. Nyíregyháza, 1992., *A Zemplén megyei jobbágy-vallomások az úrbérrendezés korából, I–III*. Nyíregyháza, 1995–1998.), s számos tanulmányt adtak közre az úrbéri bevallások gazdagság- és társadalomtörténeti feldolgozásából is (Abaúj, Bereg, Nógrád, Ung, Ugocsa, Szepes, Zemplén, stb.). Hasonló közös munkákat jelentetett jelen sorok írójával is (Arva, Liptó, Sáros, Zólyom vármegyék a XVIII. század végén).

Nyelvi, nyelvészeti elemzései mellett, elvégezte az azokhoz kapcsolódó történeti, történeti-demográfiai, művelődéstörténeti és biográfiai feltárásokat és elemzéseket is. Az ukrán és a ruszin irodalomhoz kapcsolódó cikkek szerzője volt a *Világirodalmi Lexikonban*, s a XIII. kötet-től főmunkatársként gazdálkodott annak ukrán anyagát. (A lexikonba mintegy 60 kisebb-nagyobb cikket is írt.)

Több helyen oktatott doktori programban, így a KLTE Szláv Filológiai Intézetben, s az ELTE Szláv Filológiai Tanszékén. Az ELTE BTK Nyelvészeti Doktori Iskolának alapító tagja volt, 2003 áprilisától belső alapító tagként közreműködött a Veszprémi Egyetem interdiszciplináris doktori iskolájában, ahol 2004-ben egyetemi tanári kinevezést nyert. 1995-ben a Szegedi József Attila Tudományegyetemen szláv nyelvtörténetből habilitált doktori fokozatot szerzett, ugyanakkor a JATE magántanára lett. A *Mária Terézia korabeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kézíratos forrásai. Szepes és Zemplén vármegyék* címmel benyújtott disszertációjával nyerte el az MTA doktora fokozatot. 1997-ben egyetemi tanárrá nevezték ki, ugyanabban az évben elnyerte a Széchenyi Professzori Ösztöndíjat.

1997-től egy ukrán–magyar szótár létrehozásán fáradozott, majd 2003-ban egy magyar–ukrán szótár munkálatait indította el. 1997-ben a Kárpátaljai Minerva, 2001-ben a *Studia Slavica Hungarica* című szlavisztikai akadémiai folyóirat szerkesztőbizottsága tagjává választották. Tagja volt a Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Modern Filológiai Társaság választmányának, az MTA Nyelvtudományi Bizottsága Szótártani Munkabizottságának, a Ruszinisták Nemzetközi Szervezetének, a Magyarországi Ukrainisták Egyesületében pedig elnökként tevékenykedett. 1997-ben az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Testülete által alapított Lónyay Menyhért-díjban részesült, 2004-ben Hodinka Antal emléklappal tüntették ki.

Udvari István látásmódjában és tudományos tevékenységében természetes módon, egységében volt jelen a Kárpát-medence együtt élő népeinek nyelve és története. A nyelvi folyamatokban településtörténeti, vallási, művelődéstörténeti történések összefonódtak, az írásbeliség történetében az egyházi szláv nyelvek a köznyelvre gyakorolt hatása tükröződik. Nagyon sokat tett azért is, hogy a ma élő generációk kölcsönösen megismerjék egymás műveltségét. Sok-sok tanulmánya, tudományos közleménye és témérdek ismeretterjesztő cikke mellett is, külön megemlítem, hogy ukrán nyelvű könyvsorozatot indított a magyarságról: népünk történetét Niederhauser Emil, néprajzát Kósa László, a magyar irodalom történetét pedig Görömbei András foglalta össze egy-egy kötetben. Tanszéki kiadványaiban népszerűsítette – kétnyelvű kötetekben – a régi ruszin és az ukrán irodalmat. Megjelentette Leszja Musketik *Ukrán folklór* című kötetét (Nyíregyháza, 1995), Zsíros Miron több munkáját a bács-szerémi ruszinokról (köztük kétkötetes könyvét: *Bacsvanszko-szrimszki rusznaci doma i u svece /1745–1991/*. Novi Szad 1997–1998). Nyelvkönyveket adott ki, hogy a különböző szláv szövegekben élők ne feledjék el eleik örökségét (Panyko Szergij, Zsírosné Jobbágy Mária munkái). Kiadványt szentelt a ruszinok Mátyás királyának. Király Péternek két olyan könyvét is kiadta, ami térségünk XVIII–XIX. századi nyelvi folyamatait szempontjából kulcsfontosságú (*A nyelvkeveredés. A magyarországi szláv nyelvjárások tanulságai*. Nyíregyháza, 2001., *A kelet-közép-európai helyesírások és irodalmi nyelvek alakulása. A budai Egyetemi Nyomda kiadványainak tanulságai – 1777–1848*. Nyíregyháza, 2003.) A fentebb már említett Hodinka Antal mellett, egy sor jelentős értelmiségi tevékenységét tárta fel, akik a Kárpát-medence több etnikumának kutatásában is jeleskedtek (Bonkáló Sándor, Csopay László, Sztripszky Hiador és mások).

Udvari István rendkívül kiterjedt, s tematikailag roppant szerteágazó munkásságának adatait két bibliográfiai kötet tartalmazza, (*Vraukóné Lukács Ilona: Szlavisztikai bibliográfia Udvari István munkássága alapján I. (1974–1995)*. Nyíregyháza, 1995., *Bajnok Lászlóné: Szla-*

visztikai bibliográfia Udvari István munkássága alapján II. (1995–2000). Nyíregyháza, 2001.), a harmadik anyaga megjelenésre vár, az interneten elérhető. (*Bajnok Lászlóné: Szlavisztikai bibliográfia Udvari István munkássága alapján III.* Nyíregyháza, 2005.) Az ezer tételt meghaladó irodalomból ezen a helyen csupán néhány olyan könyvre hívom fel a figyelmet, amelyek munkásságának sarokpontjait képezik. *A Mária Terézia-féle úrbérrendezés szlovák nyelvű dokumentumai: Adatok a szlovák nép gazdaság- és társadalomtörténetéhez: Szepességi ruszin falvak népelete Mária Terézia korában.* (Niederhauser Emil előszavával). Nyíregyháza, 1991., *Ruszinok a XVI–II. században: Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok* (Viga Gyula előszavával). Nyíregyháza, 1992., *Lengyelországi szepességi falvak Mária Terézia korában: Adatok a gorálok névszótárához, gazdaság- és társadalomtörténetéhez.* Nyíregyháza, 1994., *Tallózások ukrán, ruszin és szlovák könyvek körében.* Nyíregyháza, 1995., *A Mária Terézia korabeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kéziratok forrásai: Szepes és Zemplén vármegyék.* Nyíregyháza, 1996., *A Mária Terézia-féle úrbérrendezés forrásai a magyarországi délszláv népek nyelvén I. Nyomtatványok.* Nyíregyháza, 2003., *A Mária Terézia-féle úrbérrendezés forrásai a magyarországi délszláv népek nyelvén II. Bács vármegyei szerb és bunyevác jobbágyok úrbéri bevallásai.* Nyíregyháza, 2003.

Kevés embert ismertem, aki nagyobb alázattal viseltetett a tudományával, s hozzá hasonló mélységes empátiával embertársaival. Úgy élt, dolgozott, hogy remélhette az örök békét. Adja meg neki az Isten!

Viga Gyula

Rácz Sándor

1927. február 19. Földeák – 2005. december 13. Makó

Búcsúzó Rácz Sándortól, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagjától. Búcsúzó az önkéntes néprajzi gyűjtőtől, akiből néprajzkutató lett, de egész életében a néprajzkutatás önkéntese volt, teljes szívvel, teljes hittel gyűjtötte népünknek, első sorban szülőhelyének hagyományait, történetét.

Búcsúzó a pedagógustól, aki tanárként is tanító volt, a szó régi értelmében. Tanította az iskolában a gyermeket, az ifjúságot, nem csak a tanórán, hanem azon kívül is. A hagyományok iránt érdeklődő fiatalokat szakkörbe gyűjtötte. Jó pedagógiai érzéssel a gyermekek szívéhez közelálló Mici Mackó nevet választotta a szakkörének. Diák nemzedékek sorát nevelt a haza, a szülőföld szeretetére.

Búcsúzó az embertől is, aki mindenkivel könnyen tudott kapcsolatot teremteni. Ezt a tulajdonságát jól tudta hasznosítani néprajzi gyűjtései során, de az élet más területén is. Erős akarattal, a jövőbe vetett hitével fogadta a sorscsapásokat is. Tudott mindig újrakezdeni. Az ezerkilencszázötvenes évek elején – sokan megéltünk hasonló dolgokat – származása miatt kizárták az egyetemről.

Búcsúzó attól az embertől, aki talán mindennél jobban szerette szülőfaluját, Földeáket.

Nem föladatom Rácz Sándor egész életéről beszélni, csak néprajzi, helytörténeti munkásságáról szólok. Fő gyűjtőterülete szülőföldje, Földeák, de gyűjtött Zircen, Aklipusztán, Csöszpusztán, Kardosréten, Kormolán, Ferencszálláson, Óföldeákon, Bökényben, Maroslelén, Dobozon és lakóhelyén, Makón is. Többségében néprajzi, nyelvjárási témákat dolgozott föl. Ezek között is legjobban a név- és a szókincs gyűjtéshez vonzódott. Legjelentősebbek a Földeák szókincsével, nyelvjárásával, ragadványneveivel, földrajzi neveivel foglalkozó munkái.

Értékesek azok a gyűjtései is, amelyekben egy-egy embert vallas életéről, amelyben a kisemberek történelme kap teret, azoké akik nem hajtottak végre nagy tetteket, mégis hozzájárultak a történelem alakításához. Jelentős iskolai szakkörében végzett tevékenysége. A gyerekek vezetésével néprajzi, helytörténeti gyűjtésekkel foglalkoztak. Végzett munkájukat földolgozva néprajzi, helytörténeti pályázatokon is eredményesen szerepeltek. Szakköre 41 pályázattal szerepelt a Néprajzi Múzeum pályázatain.

Kedves emlékem az a kis falapocska, amely abból a kivágott fából származik, amely alatt József Attila, amikor a Kesztnér család házában volt, sokszor megpihent. A fa törzséből a szakkör egy részt megmentett, és mint József Attila-emléket megőrizte az utókornak. Kis lapocskákat készítettek belőle, amivel a hozzájuk közel álló személyeket megajándékozták.

Nyugdíjazása után még hosszú ideig továbbra is vezette az iskolai szakkörét. Később a Vakok és gyengén látók makói egyesületében hozott létre honismereti szakkört. Az itt végzett tevékenységét is több díjnyertes pályamunka jelzi.

Néprajzi, helytörténeti munkásságát tizenhat könyv, nagy része magánkiadásban, több mint kétezer cikke, nyomtatásban megjelent gyűjtési eredménye jelzi. Jelentős azon munkáinak a száma is, amelyeket a megyei és országos pályázatokra készített, adott be. Közülük sokkal díjat is nyert. Megyénkben az egyik legeredményesebb pályázatíró volt.

Munkásságát az Országos Honismereti Bizottság Ortutay-plakettal, a Néprajzi Múzeum Életmű díjjal, a Honismereti Szövetség Honismereti munkáért plakettal ismerte el. Az önkéntes néprajzi gyűjtők kitüntetését, a Sebestyén Gyula-emlékérmét, pedig 2005-ben ítéltek neki. Ezt a kitüntetést betegsége miatt nem tudta személyesen átvenni. A sors fintora, hogy a díj átadását az adományozók és a makói honismereti szakkör december 22-re megszervezte, azonban ebbe a halál beleszólt.

Ha Rácz Sándor életét egy mondatban akarom megfogalmazni, akkor Mécs László egyik verse jut az eszembe, amelyben megkérdezi a vak kertésztől, hogy mit csinál. A kertész azt válaszolja: „Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld”. Rácz Sándor is rózsát oltott vadócba, hogy szebb legyen a föld.

Reméljük, hogy honismereti munkásságának az eredményei közgyűjteménybe kerülnek, nem vesznek el az utókor számára.

Időközben testvérétől Baráth Lászlónétól, hagyatéka kezelőjétől, értesültünk, hogy a néprajzzal, honismerettel kapcsolatos tárgyi hagyatéka a földéaki Helytörténeti Gyűjteménybe, írásai részben a földéaki Helytörténeti Gyűjteménybe, tehát részben közgyűjteménybe kerülnek.

Bogdán Lajos

Makó város pecsétje (1608)